

Móra Ferenc

EMLÉKKÖNYV
MÓRA FERENC
30 ÉVES ÍRÓI JUBILEUMÁRA

MÁSODIK, JAVÍTOTT KIADÁS

BUDAPEST
MÓRA FERENC EMLÉKKÖNYV
SZERKESZTŐSÉGÉNEK KIADÁSA

1934.

M Ó R A F E R E N C

Amikor Móra Ferenc 1927-ben nézegette egy folyóiratban azt a képet, amelyik alatt ez olvasható: »Móra Ferenc szülőháza Kiskunfélegyházán a Daruccában« megjegyezte, hogy dehogy is született ő ilyen uri házban. Pedig a ház a legszerényebb nád-fedeles házikó, az udvar felöli ajtó előtt népes család látható, az előtérben pedig egy disznó túr. Az sem valami yorkshire-i vagy egyéb úri nemzetség lehet, hanem legföljebb ha mangalica.

— Ha nekünk valaha ilyen disznónk lett volna! — sóhajtotta Móra.

Az egész életen át örökösen a legszűkebb megélhetésért küzdő szülők, az apa, a bölcs, de örök szegénységre kárhoztatott szücsmester, az anya, a szeretettől és jóságtól túláradó kenyérsütögető asszony, a korán elhunyt húgocska olyan örökség, olyan emlék, amelynek elfelejtésére rövid egy emberélet.

Amikor a világ legkonzervatívabb egyetemén, Oxfordban, az angol munkásság pénzén fölállították a Ruskin College-et, ahol az angol munkásság vezetőit nevelik, a fölvató ünnepen a munkásság szónoka ezt mondta:

— Nem azt akarjuk, hogy azok, akiket ideküldünk, kiemelkedjenek a munkásságból, hanem azt, hogy minket emeljenek ki a szegénységből és a tudatlanságból.

A főváros minden ragyogása, a nagyobb anyagi előnyök és az érvényesülés minden lehetősége sem csábíthatták Móra Ferencet arra, hogy otthagyja az népét, bármennyi csábításnak is volt kitéve. Mert

Budapest ugyan Magyarország fővárosa, de az Alföld fővárosa Szeged.

Móra Ferenc egész élete munkája abból áll, hogy megértést és szeretetet ébreszt azok iránt, akikből való hajtás ő maga is, az alföldi szegénység iránt. Nem érzi szükségét annak, hogy a tanyák népet hazug romantikáivai kiszínezve állítsa elének, mert azt hiszi, becsülésre és szeretésre méltó az úgy, ahogy van.

A paraszt nála sem nem valószínűtlenül regényes alak, mint Jókainál, sem nem alapjában véve nevetéses, sunyi alak, mint Mikszáthnál, hanem lényeges vonásaiban tökéletesen az, ami a városi ember. Mert minden igazán mélyreható történelmi és néprajzi tanulmány eredménye ez:

Ugyanolyanok, mint mi.

Pedig az a Móra Ferenc, akinek szinte minden sor írása azt a célt szolgálja, hogy közelebb hozza a tanya népét a városi ember eszéhez és szívéhez, ha érzelmileg nem is szakadt el soha attól a gyökértől és talajtól, amely táplálta, értelmileg messze kiemelkedik nemcsak saját osztályából, hanem a magyar írói világból is. Mórának nem csupán olyan széleskörű tudása van, mint nyilván egyetlen élő magyar Írónak sem, hanem Ítéloképessége is kivételes, akár elméleti, akár gyakorlati kérdésekről legyen szó. Ha valamivel kevesebb kontemplatív természet és valamivel több iniciatíva volna benne, ha magától keresné a szereplést és nem csupán mások nógatasára, akkor bizonyára kitűnő gyakorlati ember lenne Móra Ferenc, de alighanem kevésbé kitűnő író.

Es emlékezzünk meg Móra Ferenc másik foglalkozásáról is, arról, hogy könyvtár- és múzeumigazgató. Ebben váltja valóra Móra Ferenc az ő kultúrpolitikáját. Csak a világ legnagyobb demokráciájában, Amerikában láthatók ilyen múzeumok. A demokratikus múzeum csalhatatlan ismertetőjele a fölírás. Minél gondosabb, minél tanulságosabb a fölírás, annál inkább felel meg céljának a múzeum. A fölírás a fő,

a tárgy maga csupán illusztráció. Talán egész Európában nincs múzeum, amelyben a fölírásokra ennyi gondot, ügyességet, leleményességet fordítottak volna. Bármily nagyra is becsüljük Móra Ferenc írói munkásságát, ez a múzeum a maga nemében nem kevésbé tökéletes és maradandó alkotás, mint Móra Ferenc legszebb könyve.

Talán a hőség az ő leguralkodóbb erkölcsi sajátossága. Hű a maga kis és nagy családjához, azokhoz, akiknek véréből ő származott és akik az ő véréből származtak, hű ahoz a városhoz, amely először adott neki kenyeret és hű ahoz az olvasóközönséghez, amelyhez szíve is vonja és amely előtt először kaptak nyilvánosságot írásai.

Ezek az érzelmi, értelmi és erkölcsi sajátosságok adják meg Móra Ferencnek, mint szónoknak azt a biztonságot, nyugodtságot, egyéolvadást a hallgatóság eszével, szívével, hangulatával, hogy ma nincs nála jobb és hatásosabb szónok Magyarországon, ha ugyan ez a pompázó, hideg szó helyesen fejezi ki azt a csodálatos, rejtélyes képességet, amikor valaki egybecsoportosult embertömeget szavakkal juttat tudatára annak, hogy érzelmeik vagy érdekeik közösségénél fogva egyek. Móra Ferenc hallgatósága mindig azzal a tudatalatti érzéssel távozik, hogy milyen jók is vagyunk mi mindnyájan és hogy szeretjük egymást, sőt egyáltalában mindenkit szeretünk. Mert, mint Móra Ferenc jól tudja, ez úgy szunnyad mindnyájunkban, mint a faragatlan márványban a szobor, csak ember legyen, aki napvilágra hozza.

Mint író, tudós, szónok és publicista egyaránt híven és becsülettel szolgálja Móra Ferenc nemcsak az ő városát és osztályát, hanem mindazokat az érdekeket és értékeket, amelyek legjobbak és legnemesebbek egész nemzetünk, sőt az egész emberiség számára.

Ö N A R C K É P

Szája mogorva, szeme csacska,
önön súlyától fáradtacska,
Szívében gyermek ősz uracska, —
Ma vitte el nyarát a macska.

Ma vitte el nyarát, ha nyár volt,
Hogy napja csak sötétbe lángolt
S míg kútvizen tartá a jámbort,
Csak álma szüre néki lángbort.

De ám az bor volt, nem kevert,
Nemes vesszőről szüretelt
S ha bódulatban kedve telt,
Mindent lelt színig telt kehelyt.

Alomkristályból palotát faragott,
Alomsarlóval rózsát aratott,
Alomparipákból tartott fogatot, —
Hát persze hoppon is maradott.

Most már csak gyalogost meneget,
Mint ahogy illet szelíd öreget,
Míg valahol a füzek megett
Kimérik néki a házhelyet.

Ó álmok, álmok, drága álmok,
Mi panasza lehetne rátok?
De ha ti már mind elfogyatok,
Mit érnek a való világok?

Ó, jobb belőlük mit se venni észre,
Az emlékek subáján heverészve.

S kialudni, mint a letett szivar,
Amely lassan saját hamvába hal.

Vagy hirtelen elcsengni, mint e dal.

MINDENNAPI KENYERÜNK

Már nagyocska gyerek voltam, lehettem olyan ötödfélesztendős és már körül tudtam bukfencezni a pernyés gödröt, ha senki se látta. Úgy látszik, politikusnak készültem, azonban hamarosan kiderült, hogy nem való vagyok erre a pályára, mert a nyilvánosság előtt nem tudok bukfencet vetni. Pedig a nyilvánosságot csak fél szem képviselte, mely az uccáról bekukucskált rám a deszkakerítés hasadékán keresztül. Zsibrita Jóska volt e fél szem birtokosa, velem egyidős gentleman, akihez a legőszintébb irigység fűzött. Tudniillik Jóska függetlenítette magát a polgári divattól és télen viselt szalmakalapot, nyáron pedig akkora báránybórsüvegben járt, hogy abba belefért volna a Dzsingisz kán feje is. Ezt azonban nem azért tette nevezett kortársam, mintha szembe akart volna helyezkedni a daruuccai társadalom világlöfögésével, hanem azért, mert télen az öreg Zsibritának kellett a sapka és nyáron ő hordta a szalmából készült párszárítót.

Elég az hozzá, hogy Jóska bekukucskált a kerítésen, ami még nem lett volna baj, de tudtomra is adta, hogy jelen van:

— Játjak!

Én akkor éppen a fejem tetején álltam, de a következő pillanatban már benne voltam a pernyében. Szerencsére puhára estem és így politikai pályám anélkül ért véget, hogy csontom tört volna. Azóta meggyőződtem róla, hogy előbb-utóbb minden politikus belebukfencezik a pernyés-gödörbe s minél később esik bele, annál nagyobbat puffan.

Nem is ezért emlékezetes nekem ez a télvégi nap, hanem azért, mert akkor ettem először háromfogásos vacsorát.

Letappogtam magamról a hamut és beoldalogtam a szobába. Szerencsére szülém semmit se vett észre, mert nagyon bele merülve a *Krisztusatyafiság könyvébe*. Odakuporodtam mellé a padkára, a hóna alá fúrtam a fejemet és néztem, hogy mozog a szája:

— Ö rül-je-tek-és vi gad-ja-tok-mert-a ti-ju tal ma-tok-bő-sé-ges-meny-nyek-ben.

A *voces paginarum* hamar elaltatott. Mikor föl-ébredtem, még mindig ott ültünk a padkán, az ól-tetőről besütött a frissen esett hó, a félhomályban is ki bírtam venni a szülém arcát. Most már le-csukott szemmel, könyv nélkül imádkozott.

— Mindennapi kenyerünket adjad nekünk ma...

— Édes anyám, — állítottam be közé és a jó isten közé, — mit vacsorázunk máma?

Először végigmondta a miatyánkot, keresztet vetett, megcsókolta a könyv tábláján a feszületet, aztán felelt:

— Háromfélit: kenyeret, haját, bélit.

Azt mondtam erre, jobban szeretnék csak két-félét enni, úgy, mint máskor. Szalonnát kenyérral.

— Jaj, gyerelem, a szalonna most elment adóba, — vette elő anyám a kanapé sarkából az abrosszal letakart fél kenyeret. — Örülünk, hogy a mindennapi kenyeret megadja a jó Isten.

Arról persze még akkor semmit se tudtam, hogy minden államnak támasza és talpköve az adó s hogy annak a malackának, amit karácsonyra vágunk, az volt a hivatása, hogy féloldal szalonnájával föntartsa az államot. A jó Istenről azonban már tisztább fogalmam volt. Tudtam, hogy ha akart volna, legalább egy kis vajalját adhatott volna a kenyérkéhez. No, majd ha apám hazajön, — gondoltam magamban. Oda volt dohányt vágni Ring kapitány urnák és mindig csak az esti harangszó vetette haza. De soha anélkül haza nem jött, hogy legalább egy kis nemzetiszínű árpacukrot ne hozott volna.

Félálomban voltam már, mikor hazaért, de bi-

zony semmivel se verte ki az álmod a szememből. Csöndesen ültek az asztalnál, elmorzsolt egy karaj kenyeret, megivott utána egy kancsó vizet és csak akkor szólalt meg, mikor pipára gyújtott. Akkor is csak annyit mondott:

— Az istene ne legyen ennek a rossz háznak, legjobb volna felgyújtani, akkor nem nyúznának az adóval.

Kicsit nyugtalan álmod volt, égett a házunk, ropogott a nádtető, mint disznópörköléskor a szalma. Az apám pedig vasvillával két úriembert forgatott a tűzben.

— Mit csinál, édesapám? — kérdeztem.

— Megpörköltöm, fiam, ezeket a disznó *koslebálók-at*.

A koslebálók azok az úriemberek voltak, akik házról házra jártak minden esztendőben és *konskribolták* az adót. Egy mérges városi írnok, aki kalamust hordott a füle mellett, meg egy bakter, aki vitte utána az összeírási íveket és a tintásüveget. No meg az is a bakter tisztje volt, hogy megakadályozza a kötelességteljesítésben a kutyákat, akik minden házban meg akarták harapni az írnok urat.

Reggel, ahogy kisütötte a nap az álmod a szememből, az első dolgom volt kiszaladni az udvarra, megnézni a nádtetőt. Megvolt, friss jó egészségben, a nagy mohacsomók elevenen zöldeltek ki az olvadó hóból.

— Más baj van itt, — szólalt meg bennem a lelkiismeret. — A Lacika gombja miatt fogta el a jó Isten a kenyerünk mellől a szalonnát.

Lacika a legrongyosabb szabó volt, aki valaha e világon foltokat vetett a romlásnak indult nadrágokra és kabátokra. Már úgy ötven felé járt, fehér fércek akadoztak a szakállába, de gyámoltalan és együgyű volt, mint a gyerek. Ezért hívtam Lacikának még én is, akít pedig ő mindig »fiatalember«-nek szólított. Minden vasárnap eljött hozzánk vecsernye

után és lámpagyújtásig segített az apámnak Deák Ferencet szidni. Akkor fölkászolódt és a nyakamba akasztotta a botja kampóját:

— No, fiatalember, hogy kell szépen köszönni?

— Éljen a negyvennyolc! — rikkantottam el magam, mire Lacika elégedetten megveregette a vállamat és megígérte, hogy ha Isten élteti, akkor ő nevel belőlem olyan szabót, aki még atillát is tud szabni, olyant, mint az övé.

Nem hiszem, hogy lett volna a világon olyan kétségbeesett madárijesztő, aki azt az atillát vállalta volna, de volt rajta egy gomb, amihez fogható szépet nem fogok már látni ebben az életben. A gomb piros csontból volt, de fekete karimával és az eredeti hivatása az volt, hogy női keblen fogja össze a kabátot. A Lacika atilláján azonban csak mint l'art pour l'art nyert alkalmazást s a mester tekintete mindig ő rajta pihent meg, ha galambepéjét fölkavarta a politikai szenvedelem.

Hát ez a gomb volt az, amely két nap óta az én ingem derekában lappangott. Nem bírtam ellenállni a kísértésnek és egy óvatlan pillanatban, mikor Lacika az asztalra könyökölt, lesodrogattam a kincset az atilláról. Meg kell vallanom, hogy a büntudat csak a gyomromon keresztül ébredt föl bennem, de egy percig se haboztam a jóvátétellel. Még aznap délelőtt beosontam az öregtemplomba s az oltárterítő megcsókolásának örve alatt odacsempésztem a gombot az Úr asztalára. Talán egyszerűbb lett volna a Lacika zsebébe csúsztatni, de akkor a jó Isten nem tudott volna róla s én vele akartam a barátságot helyreállítani.

S azon az estén csakugyan azzal örvendeztetett meg édes anyám:

— No cselédem, kertészpecsenye lesz a vacsoránk.

Hát az volt, de bicska nem kellett hozzá. Kertészpecsenyének a sült-tököt csúfolja a szegény ember. Jó étel az annak, aki szereti, de én hamarosan fel-

mondtam neki a barátságot. Tél végén már vizet ereszt a tök és elnyálkásodik a méze. Visszakívántam a mindennapi kenyeret, hajával, bélivel. De bizony néha a hajával is be kellett érni. Igaz, hogy amint kitavaszkodott, hetipiacos napon zöld hagymát is lehetett hozzá kapni. Ez volt a bérem azért, mert Vak Marinak, a zöldséges kofának hazatoltam a piacról az üres talicskáját.

Rossz esztendő járt, mostohán bánt velünk a földcskénk. Amit meghagyott a fagy, elverte a jég, leégette a nap.

— Az idén aszalt cseresznyét termett a cseresznyefa — vágta a sarokba esténként az apám a posztótarisznyát.

Az is jó volt nekem már akkor, a magjára száradt cseresznye. Olyan szükös volt nálunk a kenyér, hogy egyszer színét se láttuk három napig.

Éhesen ödöngtem az uccánk gyepes árokpartján, mikor a gazdag Dobákné, a csirkéskofa, rámkiáltott a muskátlis ablakukból:

— Te gyerek, szaggass a malackámnak egy kis papsajtfüvet ott az árokparton!

Szép, kövérlevelű papsajtok bodorodtak ott, a levelüket megszedtem a malackának, én magam meg teleraktam a zsebemet szép kerek papsajtocskával. Aból lesz énnekem jó vacsorácskám.

Gazdag Dobákné igen meg volt elégedve a munkámmal. Nagy karaj fehér kenyeret adott napszámba.

— Megállj, kenek rá mézet is — fordult be a kamrába.

De én már akkor kívül voltam a kisajton és nekiestem a kenyérnek. De a falat nem ment le a torkomon, mert megképzett előttem az édesanyám sápadt képe.

— De jó volna visszazagasztani — néztem a megcsontult karajra s belemarkoltam a papsajtbá. Pedig most már nem volt olyan jóízű, mint azelőtt.

Édesanyám azonban nem örült meg a kenyér-

nek. Inkább sírva fakadt és visszaeröltette rám az ajándékom.

— Én már megettem a másik karajt, — vörösödtem el. (Azóta se esett hazugság ilyen nehezemre.)

Anyám meg azon erősködött, hogy ő is vacsorázott már. Még pedig bundás gombócot. (Az meg a hajába főtt krumplinak az ünneplős neve. Nem rossz étel az se, ha só is van hozzá.)

— Hanem tudod mit? — törülgette meg anyám a szemét —. Eltesszük a kenyeret apádnak. Szegény ki lesz éhezve, ha hazaér a szőlőből.

Azt már én nem értem ébren. A papsajttól jó álma van az embernek, nem fekszi meg a gyomrát. Csak hajnalban ébredtem föl a szóváltásra.

— Ne bánts, fiam, jobb lesz az nektek itthon, — hallottam az apám szavát. — Én elvagyok kenyér nélkül is, ellát engem az eperfa.

— No, minket se féltsen, — kevélykedett anyám s belecsúsztatta a kenyeret a tarisznyába. — Jó az Isten, ma is ad annyit, mint tegnap.

Hát éppen annyit adott. Papsajtocskát, sárgarépácskát, krumplicskát. De még egy darab sajtocskát is találtunk a láda fenekén. Ott felejtődött még a télen s úgy megkeményedett, hogy nem vette magába a kést. Anyám örült is neki nagyon, mert így az egészet nekem adhatta. Azt mondta, az ő foga már nem bírja.

Még akkor is a kövé vált sajtot majszoltam, mikor este az apám hazaért a szőlőből. Vigan csóválta meg a tarisznyáját:

— No Ferkó, találd ki, mit hoztam neked?

— Jaj, mit? Tán fűrjecs két? — ugrottam fel lelkendezve.

— Nagyobb újság ez annál is, — bontogatta a tarisznya csücsküt. — Nézd-e, madárlátta kenyér!

Tulajdon az a kenyér volt, amit én adtam anyámnak.

Azóta tudom, mi az a »mindennapi kenyérünk«.

S Z E P T E M B E R I   E M L É K

Az a nyár is ilyen telt kalászu, tömött gerezdű volt, mint az idei. Fára almát, tőkére szőlőt aggatni se lehetett volna többet.

— No gyerekem, lesz ám szüretre új könyv, új ruha! — veregette meg Péter-Pálkor az édesapám a vállamat. — Lesz ám! még aranygombos kislajbi is. Ezüsttül futtatott, aranytűi szalajtott.

Eszkendő óta hazajáró szégyen pirította meg a képemet. Elsős gimnazista koromban én is szerettem volna pünkösdre kicifritani magamat, mint a Stross szomszéd gyerekei. Persze nekik könnyű volt, mert ruhásboltja volt az apjuknak, olyan hercegnek öltözhetek, amilyenek akartak. (Sárga bugyogó, piros mándli és zöld kalap árvalányhajjal.) Nekem azonban magamnak kellett az ékességeimről gondoskodnom. Szerencsére nem kellett értük messze mennem. Hetedhét ház ellen lakott Holló koporsós, kint szárította a frissen festett koporsókat az udvaron, azokról leloptam az aranypapírból való betűket és fölvarrtam őket a kabátom elejére, jobbrul balrul. Nagyon szép volt az és az Úristennek bizonyosan több öröme telt bennem, mint akármelyik császárban, akinek érdemcsillagok tejútja kanyarog a mellén. De a nagyoknak sohsincs olyan szépérzékük, mint a gyerekeknek. Édesanyám leparancsolta rólam az ordókat és aggóskodva csóválta meg a fejét:

— Mi lesz belőled édes fiam, ha még elsős gimnazista korodban is ilyeneket cselekszel? Hát a te eszed már sose érik meg?

No, másodikos gimnazista koromra megért. Végigolvastam az egész nagy bibliát, ó és új testamentumot, beleértve az Enekek énekét is, meg az apokalipszist is és az a sok zsidó király rendkívül

komolyítólag hatott rám. Ha Stross Olgával összevesztem a túrós bodagon, mindig Jezabelnek neveztem és kijelentettem neki, hogy ha elveszem feleségül, kutyákkal nyalamon föl a vérét. (Ez szép fametszetben volt meg a bibliában.) A Daru-uccában táltos hírében álltam és jelességeimet hivatalosan is méltányolták. Húsz pengő *stipendiumot* kaptam bizonyítványkiosztáskor, a legnagyobbat az iskolában és azt számoltam le az asztalra, mikor apám jókedvében földézte múltam sötét foltját, a koporsós kreációt.

— Rá se hallgass, kis fiam, — nézett be az anyám a konyháról, — apád csak az eszit járja. Mást mondok én teneked. A pénzecskéből tíz pengőt oda adunk apádnak, kifizeti belőle a tavalyi porciót. Tíz pengőt meg kölcsön adsz nekem, abból diófakeresztet csináltatunk az öregapadék sírjára, meg veszünk két malackát. Te legelteted őket a szőlőben a nyáron, szüretre fölpengülnek, az egyiket eladjuk az őszi vásárban, abból veszünk neked harmadikos könyveket. Jó lesz-e így?

Hát hogyan lett volna jó? Az apám csak úgy nem értett a pénzhez, mint én nem értek, az anyámnak kellett a kezében tartani a pénzügyi impériumot. Ez volt az első-utolsó jól megalapozott költségvetése az életemnek. Hogy a jó Istennél nem nyert felőhatósági jóváhagyást, arról mi nem tehattünk.

Szent István délutánján elverte a jég a szőlőt. Azaz dehogy elverte: széthasogatta még a tőkét is. Még másnap reggel is marékszámra lehetett szedni a jeget a laposokon, ahol a víz összesodorta. Ez a Szent István nap azóta a mi családunkban történeti dátum. Ez az *ab urbe condita*, innen számítunk mindent.

A mennyei parittyakövek fültövön verték a két malackát is. Ha az apám római császár lett volna, a csillagászok bizonyosan föltették volna őket legelni valahova a sarkcsillag mezejére, ahol a többi csillagillatok is találhatóak. Így csak elástuk őket az or-

gonabokor tövébe, segítettem én is s nagyon elbámultam rajta, hogy az édes apám a szeméhez emelgeti a kezefejét. Felnőtt embert én addig nem láttam sirni. Minálunk meg különösen nem. A mi fajtánknak befelé szokott folyni a könnye, ahogy azóta megtanultam.

Csak most sejtettem meg, hogy itt valami nagy baj van. De hogy micsoda, azt csak szeptember elsején tudtam meg. »A fehér kezek napján.«

Iratkozni az anyám vezetett föl az iskolába. Az anyák oroszlanok, ha a gyerekük csimpaszkodik a szoknyájukba. Nem ijednek nem még a tekintetes uraktól se.

No, Zólyomi tanár úr, az inspekciós nem is volt valami megijedni való ember. Drága jó mézeskalács ember volt, úgy tudom, ma is az még, élte napáldozatán. Még le is ültette az anyámat, ahogy a második bizonyítványomban meglátta a tiszta jelest.

— No, szüle, nagy öröme lehet ebben a kis vászonzacskóban, — ütögette meg a léniával az ijedt-fehér arcomat.

Az édesanyám kora szerint lánya lehetett volna a tanár urnák. De a hajába már huszonöttestendő korában beleragadoztak a bikanyálak, amiket a gondpókók fonogatnak. Nem is szoktunk mink azért haragudni, ha öregeknek néznek bennünket. A büszkeség lobbantotta őszibarackvirág-színűre az én mindig bánatos szülöm arcát, nem a sértett hiúság. Ellágyulva nézett rám, de mingyárt erőt vett magán. Előkapta a tarka kendőjét a kebeléből.

— Mivel tartozok, tekintetes tanár úr? — csomózta ki a kendő sarkát.

— Hat forint ötvenhárom krajcár, lelkem.

Olyan lett a barackvirágarc, mint a meggyfavirág.

— Nekünk csak egy forintunk van, tekintetes úr. Nem adott többet a cigányasszony a selyemkendőmért.

Úgy mondta az uram, szegény gyerektől egy pengő jár.

— Jó, jó, lelkem, csakhogy akkor szegénységi bizonyítvány kell, — nézte elkomorlyodva Zólyomi tanár úr a rubrikás papirost. Most már ő kivakarja onnan, amit bele irt? Jaj, mennyi bajt csinálnak ezek az éretlen asszonyok!

Anyám összetette a fakéreg-formájú, eres két kezét.

— Tekintetes tanár úr, szegények vagyunk mink bizonyítvány nélkül is, tessék azt meghinni minekünk.

Zólyomi tanár úr hirtelen elkapta rólunk a szemét és lesütötte a fejét.

— Látom én azt, lelkem, hiszem is, de látja, nekem is a törvény parancsol. Hozzon írást a városházáról.

A városháza csak miatyánknyira volt az iskolához, mégis nagyon messze volt. Hogy tudhatná ott a járást az olyan asszony, aki csak mezítláb papucsban jár? A Dobos baktert ismeri, aki az adóintőt ki szokta hozni, de az süket, meg a Csajka végrehajtó urat, de az goromba.

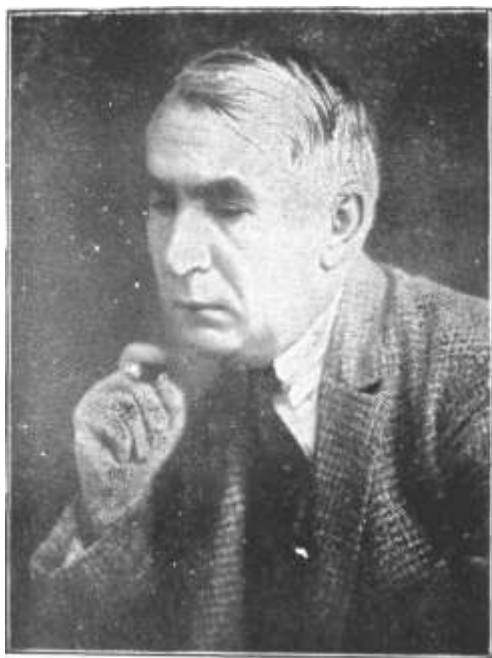
Bizony ránkharangozták a delet, mire a tett-helyre taszigáltak bennünket. Csakhogy ott akkorára be *volt zárva* az ajtó. Az írnok úr átment sörözni a Koronába. Most már mit csináljunk? Az anyám életében kocsmában nem volt. Az írnok urat se ismeri. No leülünk itt a küszöbre, kivárjuk szépen. Az előfogatos megkérdezte, mi járatban vagyunk s megmondta, hogy az írnok egy sánta ember, azt szólítsuk meg. Délelőtt csak az egyik lábára sánta, de sörözés után mind a kettőre, könnyen megismerhetjük.

Meg hát, meg is ismertük úgy két óra felé. Először nagyon jó kedve volt, minden áron meg akarta csókolni édesanyámat, de ahogy nekítántorodott a kerékvető kőnek, egyszerre fölmérgesedett.

— Mit reszel a fene ilyenkor benneteket? Aztán úgy tudom, nektek szólótök is van?

Móra Ferenc

— Van. Két lánc. Egy lánc belüle egészen pusztá föld.

A bicebóca ember most már ordított.

— Nahát! És még szegénységi bizonyítvány kel-lene nekil! Bitangok! Csalók!

Már a piac másik végén bukdácsolt, de még akkor is hallottuk a káromkodását. A hajdú peckesen szalutált neki, aztán belénk dőfte a szemét.

— Oszoljunk, oszoljunk, asszony, még szépen vagyunk.

Megrettentünk egy kicsit, de a városháza sar-kán magunkhoz tértünk. Nagyakaratú asszony volt az anyám.

— Nem hagyom én ezt ennyiben, kis fiam. Gye-rünk csak el Bajáki tanító úrékhoz, mindig jó em-berünk volt az nekünk.

Bajáki tanító úr tanított engem ábécére s azóta minden szüretkor eljött megnézni, hogy nagyot nőt-tem-e. Nagyon jó ember volt, de most ő se se-gíthetett.

— Akinek *birtoka* van, lelkem, annak nem jár szegénységi bizonyítvány.

Azt se tudtam addig, hogy nekünk birtokunk van. Bizony, olyan birtok, hogy tíz bukfencsel át lehet érni, de a tizediknél már a szomszéd földjére huppan az ember lába. Az a szerencse, hogy csupa feneketlen homok. Ha agyagföld volna, amiből sár lesz, azóta rég elhordtuk volna az egész birtokot a lábunkon.

A tanító azt a tanácsot adta, hogy próbáljon az apám szót érteni azokkal a városi urakkal, akiknek a házához az öregapám járatos volt valaha. Tudniillik az öregapám tudta valamikor legszebben vágni a do-hányt a városban s azért igen híres ember volt a maga idejében. (Ezt a jövődöbéli életíróim kedvéért jegyzem föl. Tudják meg, hogy a híresség nem velem kezdődött.) Minden városi úr vele vágatta a dohányát. Tudták, hogy az öreg juhász kezéhez nem ragad abból egy gyujtatnyi se.

Hát hiszen az öregapámra csakugyan jó szívvel emlékeztek vissza a városházán a kiskun urak, amikor az apám másnap beszégyenkezett hozzájuk. De övele nem állt szóba, csak a főjegyző, az is csak annyit mondott:

— Látja, Márton, nem kellett volna annyit éltetni Kossuth Lajost. Akkor most nem volna maga olyan *jegyés ember*.

Az adóügyi tanácsnok maga is negyvennyolcas ember volt, az legalább tanáccsal szolgált.

— Nézze, még ebben a hónapban kimegy a szőlőbe a jégkárbecslő bizottság. Esetleg az ad maguknak egy kis írást arról, hogy hogy és mint. Azt azután be kell adnia a tanácshoz, kérvénnyel. Utóvégre lehet tandíjmentességet adni, csak akarni kell. De a világért ne mondja ám senkinek se, hogy ezt én javasoltam, mert engem úgylis mindig azzal áztatnak, hogy bujtogatom a népet.

Engem nem hurcolt föl az apám a városházára, lent hagyott a kapuban. Azzal mulattam magam, hogy a kapura akasztott hirdetményt sillabizáltam. Valami monostori betyárnak a fejére tűztek ki száz pengő jutalmat. A betyár feje ennyit ért a hazának. Az én tiszta jeles kis életem nem ért meg senkinek hat forint ötvenhárom krajcárt.

Ezt akkor tudtam meg, mikor az apám lejött és szótlánul megfogta a kezemet. Csak akkor szólalt meg, mikor a piacon a csizmadiasátrak elé értünk. Szelíden, halkán kérdezte tőlem:

— Látod-e, milyen szép a szép csizma?

— Látom, — dobbant nagyot a szívem. Mert már tudtam, mi lesz a következő kérdés.

— Mit szólnál hozzá, hátha csizmadiainasnak adnánk?

Nem tudtam szólni. Csak a fejem ráztam. Mit értettem én még akkor a világi élethez és honnan tudhattam volna még akkor, mi minden pálya nyílik meg öreg koromra a csizmadiák előtt? Én csak azt

tudtam, hogy a csizmadia-inasok piszkosak, szurokkal dolgoznak és ha találkozom velük az uccán, akkor belelöknek az árokba. Hiszen ha én azt fölértem volna ésszel, hogy a lökdelődző embereké a világ!

Otthon erre nagy tanácskozás volt. Kanapét, tükröt, ágyterítőt, minden *luxus-tárgyat* összenéztünk, amit pénzzé lehetne tenni, hogy az egy pengőből hetedfél pengő legyen. Még a kétesztendő hűgom bölcsőjét is föltekintettük, — nagy gyerek már az, vackolhatunk neki a kuckóban is. De hát ez mind kevés. Ha a tandíjat futná is, miből győznénk a könyvet? Szerbé-szamba szedtük a komákat es sógorokat is. De hát azok is mind jégverte emberek voltak, — hogy segíthetne vak a világtalanon?

Azon az éjszakán nekem már nagyon rossz álmaim voltak. Csirizes tálba ragadtam, dratvát kötöttek a lábam ujjára a csizmadia-inasok és úgy húztak magukkal a kocsúton a piacra. Mire fölbredtem, dagadt volt a szemem az álombeli könnyektől.

Akkorra az apám már kihurcolkodott a szőlőbe. Mindig oda bujdosott az olyan, bajok elől, amiket se szétnevetni, se szétkáromkodni nem lehetett. (Ő, ha nekem maradt volna a *birtokból* csak annyi, mint egy kutyaól, de sokszor elbújnék oda én is!) Az anyám azonban az ölébe húzott, holott szégyenlős népek voltunk mink és nem is értünk rá az ilyen uri tempókra. Még azt is megpróbálta, hogy rendet csináljon a bozontomban a bontófésűvel.

— Ne félj kisfiam, nem mégy még inasnak. Eszembe jutott az éccaka Agócs főtisztelendő úr. Jó ember az a szegényhez. De szépen kezet csókolj ám neki!

Agócs főtisztelendő úr igazán nagyon jó ember volt. Mindig ott sétált a templom körül, mint valami megelevenedett hatalmas szép nagy bálvány és aszszonyt, gyereket el nem engedett maga mellett anélkül, hogy csókra ne nyújtotta volna neki a kezét. Név szerint ismerte az egész várost és anyámat is

mindjárt nevén szólította, ahogy a gyűrűs, kövér kezét elénk tolta.

— Mindörökké, Móráné lelkem, mindörökké! No hods vannak, hods vannak a Daru-uccsában? Keresztölő less-e, vadzs haláleset?

Mosolygott a nagy tányérrózsa-képe, de mire az anyám a végére ért a jajveszékelésnek, akkorára lehervadt róla a mosoly. Szigorú lett a jóember, mint a kőbálvány.

— Hát ostán? Ezsért jajgat? Hát hun van az megírva, hods mindenkinek musáj urat nevelni a dzserekiből? Adhassa inasnak is, nézzse. No, Isten hivel!

De aki jó ember, az csak nem tudja megtagadni magát. Akárhogy megharagítottuk, búcsúzóba is csak megcsókoltatta velünk a jószagú kezét.

Most már azután csakugyan elszakadt minden kötél. Az anyám is azt kérdezte tőlem, hogy milyen inas szeretnék lenni? Istenem, hát mit mondhattam volna rá mást, mint azt, hogy »könyvkereskedő«. Ezt elég könnyű szívvel mondtam és erre az anyám is fölvidult egy kicsit. Tán arra is gondolt, hogy miilyen szép históriás könyveket olvasok én föl neki ezután vasárnap délutánonként az árokparton.

Ranczay bácsi volt abban az időben a városunkban az egyetlen könyvkereskedő. Éppen kint is volt a kirakatában a tábla, hogy *jó házból való* gyereket fölvesz inasnak. Ettől egy kicsit felhództem, mert a mi házunk bizony roskadt volt egy kicsit, meg a zszindely is lekéredzett itt-ott a tetejéről. De ebből nem lett semmi baj se. Ranczay bácsi megnézett gyalogszemmel is, pápaszemmel is, aztán kijelentette, hogy kitanít könyvkereskedőnek — és nem kíván érte többet, csak három pengőt havonta.

Sohse felejttem el azt a délutánt, ami erre következett. Meleg volt akkor a fecskeváló hónap, az édesanyám kint mosott a kútnál, én meg ültem a lábánál a teknő alatt. Egyikünk se szólt egy szót

se, csak sírtunk csöndesen mind a ketten. Az ő könnye a teknőbe hullt, az enyém pedig az ő lábára.

De az igazi kinszenvedésre csak másnap virradtam rá. Amikor az uccabeli pajtásaim reggel mentek a Veni Sancte-ra és megzörgették a zsalugátert, a kisajtót, a kerítést és bekiabáltak a kapu hasadékán:

— Ferkó! Ferkó!

Ezt Dante kifejejtette a poklából!

Bújtam én színbe, ólba, padlásra, de a boldogok zsibongása minden reggel rám talált. Nem is bírtam egy hétnél tovább. Ahogy elhaladtak a házunk előtt a pajtásaim: megvártam, míg a sarokra érnek, akkor én is utánuk eredtem. A piacon, a guggon ülő kofák közt ácsorogtam addig, míg oda hallatszott az iskolánkból a nyolcórás csengetés, mire betakarodott gyerek és tanár. Akkor aztán megkerültem az iskolát, először csak messziről, aztán mindig kisebb körben. Ádám tehetett így, mikor az elveszett paradicsomból kicsukták. Ha van valaki a világon, aki próbálta az ő kinszenvedését, én vagyok az!

Csakhogy Ádámot csak a paradicsomból kergették ki, nem az iskolából, őt csak a terített asztaltól tiltották el, nem a könyvektől, — azt ki lehetett birni, abba bele lehetett nyugodni. Én már a negyedik nap belül voltam a kerítésen. Négykézláb csúsztam el az igazgatói szoba előtt, végig a hosszú fehér folyosón, míg elértem a harmadik osztály nyitott ajtajáig. Ott aztán hallottam én mindent. Azt is, amit magyaráztak, azt is, amit feleltek, azt is, mikor az öreg pedellus oda csoszogott a csengőhöz. Akkor aztán usgye, szaladtam vissza az uccára, már amennyire négykézláb szaladni lehet.

Szeptember közepéig nem volt semmi baj. Lopva is lehet jóízűeket inni a tudomány kútjából, amitől szöges drótkerítéssel zártak el engem, szegény, kis kócos csürhét. Hanem akkor az történt, hogy Eyszrich tanár úr a latin nyelv szépségeit ragyogtatta a harmadik osztály előtt. Hogy milyen ércsengésű, hogy

milyen erővel teli, hogy milyen tömör nyelv az, hogy annak semmi más nyelv a nyomába nem hághat.

— A latin azt mondja: *Unus es Deus*. Ki tudja, hogy lehetne ezt magyarul mondani?

Mély csönd.

— No, senki se meri megpróbálni? Nagy Mátyás?

Nagy Mátyás jeles deák volt, valami uradalmi inspektornak a fia, vetélytársam a másodikban. Meg is szólalt a provokálásra:

— Egy vagy Isten.

— No, nem egészen. Micsoda szórend ez?

Nagy Mátyás észbekapott.

— Vagyis hogy: egy Isten vagy...

Megint a tanár úr hangját hallottam:

— Nem, nem. Nem érzitek, hogy a latinban valahogy több van?

Rémülten dobogott a szívem, de nem bírtam magammal. Be *kell*t kiáltanom:

— Egyedül te vagy az Isten...

Abban a percben már koccant is a homlokom a téglán, mert beleszédültem az izgalomba. Mit tettem, mi lesz ebből?

Az lett, hogy a latin tanár úr ölben vitt be az iskolába és többet aztán sose kértek tandíjat Móra Márton földbirtokostól. *Unus es Deus. Egyedül te nagy az Isten*. Ha egy kicsit messze vagy is, ha sokszor nem érsz is rá a földre nézni...

De azért a szeptember nekem legszomorúbb hónapom marad erre az életre. És ha én a befelé siró fajtából való vagyok is, mindig teleszivárodik könnyel a szemem, ha szeptemberben lehajtott fejű kis gyereket látok...

MIKOR ÉN TELKES GAZDA VOLTAM

Egy minden világi huncutságban jártas barátom azt kérdi tőlem a minap, hogy miért nem jelentkezem én földigénylőnek.

— Én? Hát már hogy jelentkezném? Hiszen nem vagyok én se paraszt, se rokkant katona.

— Annál több kilátásod volna rá, hogy földet kapsz.

Ebből látnivaló, hogy a barátom humorista. (Van is rá jussa, mert különben temetkezési-társulati tisztviselő és tessék megfigyelni, hogy akik a halállal valami összeköttetésben vannak, azok mind hajlamosak a humorra.) Hát én nagyon szeretem a humoristákat, de még az ő kedvükért sem igénylek földet. Egyszer már megpróbáltam, de akkor úgy megégette a káse a számat, hogy én arra még egyszer rá nem kívánok.

Akkor volt az, amikor az iskolába beadtak és az egész ház odavolt az örömtől, hogy én a kultúrával keveredtem baráti viszonyba a kanászi, vagy szücsipari pálya helyett. (Mert családfám szerint erre a kettőre volna predesztinálva.) Még a Szana kutyánk is azzal ugatta el a kapuhasadékról a cigánygyerekeket.

— Op-hop-hop-hop-hó ! Nekünk már diák fiunk van!

Csak én nem akartam sehogyse beleszokni a tudományos életbe. Már a harmadik palatáblát törtem el, de még mindig nem találtam semmi örömet a kultúrában. Mikor pedig odáig értünk, hogy először nyomtak tollat a kezembe, majd ríva fakadtam.

Pedig piros szára, meg réznyaka volt életem jövőendőbeli kínzószerszámának. Édesapám maga vásárolta a Valódi boltosnál, akit azért tiszteltek így,

mert minden portékáját azzal ajánlotta, hogy valódi«.

— Ez valódi kalamus, — dicsérte a pennát.

— Szép szerszám, — tódította édesapám. — Úgy-e, hogy szép?

— Szebb a vasvilla, — mondtam durcásan.

— Könnyű szerszám.

— Könnyebb a karikásostor.

— Írástudónak mondják azt, aki ezzel bánni tud.

Erre már kibuggyant belőlem a keserűség. Földhöz vágtam a piros tollat. Nem akarok én írástudó lenni! Én gazdaember akarok lenni!

— Mit akarsz te? — nyugasztotta édesapám a vállamon a kezét, de úgy ám, hogy egyszerre felkaptam a tollat.

— Jaj! — mondtam, — inkább Írástudó leszek. Apám az állam alá tette a tenyerét.

— Mást mondok én neked, fiam-uram. Ha leteszed az exámentot, nyárra beállhatsz próbagazdának a magad földjén.

Akkoriban még bolonddá lehetett tenni az embert a szebb jövővel, jobb jövővel. (Ma a pólyásgyerek is elsivalkodja magát, ha a jövődőről beszélnek: »no hát, no hát!«) Nekiveselkedtem a tudománynak s akkora jutalomkönyvet kaptam a vizsgán, hogy alig bírtam haza. (Nagyon alkalmas jutalomkönyv volt, az volt a címe: Adomák és veszemék, írta Dvorcsák János. Ez volt az első klasszikus író, akivel megismerkedtem.) Édesapám szavatartó ember volt. Másnap kiballagott velem a szőlőnkbe, odaállított a pusztaföld sarkába.

— Látod azt a vakondok-túrást?

— Látom.

— Hát azt a másikat?

— Azt is.

— No hát, ami a két vakondok-túrás közé esik, az a te földed. Tégy-végy rajta, ahogy neked tetszik. Én bele nem szólok, mert én csak szomszédod leszek

Nem nagy volt a föld, de volt abban minden. Egy bokor sárgadinnye, két bokor saláta, három bokor kukorica, négy bokor sárgarépa, öt bokor mák; most körülbelül az ötödik fizetési osztály felel meg neki.

Bukfencet vettem volna örömben, ha idejekorán eszembe nem jut, hogy a kisgazdák nem szoktak bukfencet hányni. (Még akkor nem kerültek be a parlamentbe). Így csak körülnéztem ragyogó orcával: ugyan látják-e sokan az új földbirtokost?

Nem látott biz engem egy vén varjúnál egyéb, az is azt mondta, mikor keresztül szállt a földem fölött:

— Kár, kár!

No, azért is megmutatom, hogy nem kár. Kaptam a kapát és olyan szerencsésen megkapáltam a kukoricám, hogy mind a három bokrot keresztül-vágtam a tövén.

— Sebaj, szomszéd, — vigasztalt édesapám, — legalább erre nem lesz több gondod.

Olyan munkás nyaram azóta se volt, pedig azóta se igen töltöttem légyfogással a nyaraimat. Hólyagosra törtem a kezem, jajgattam a nyakamra, nyögtem a derekamra, ólomnak éreztem a lábam. A tejébe pedig édesapám mindig azzal biztatott:

— Nono, Ferenc szomszéd, lesz ez még rosszabbul is!

Hát lett is. Se látszatja, se foganatja nem volt az igyekezetemnek. A mákjaimat mind kifurkálta a furulyásbogár; a sárgarépámnak csak a levele maradt: a répáját megette a cserebogárkukac; a salátámnak pedig éppen levele nem maradt: lezabálta a csiga.

Nem maradt a gazdaságból egyéb, csak a dinnyebokor, de az aztán megszenvedtetett az egészért. Ha keveset locsoltam: sárgult; ha sokat locsoltam: feketedett; ha a nap sütött: fonnyadt; ha a nap nem sütött: bágyadt. Mikor virágzott: megszagatta a jég-

eső; mikor kötött: megverte a ragya. Dinnyeérésre nem maradt több rajta kettőnél.

Azokat aztán, mikor éréfélben voltak, őriztem reggeltől estig. Még a darazsakat is elkergettem róluk. Hanem az apámat hiába kértem, nem nézte meg a dinnyéimet.

— Nem akarom őket megverni szemmel. Majd, ha megérnek, szomszéd.

Nyár végére megértek. Jelenttem az apámnak, s együtt ballagtunk ki dinnyét szedni. Ahogy oda-érünk a mesgyére, eljajdítom magam:

— Jaj, az egyik dinnyém ellopta valaki az éjszaka!

— El azt, — bólintott rá édesapám. — Hja, szomszéd, attól lopnak, akitől van mit.

No, legalább az egyiket meghagyta az a jó ember. Leszakajtom az indáról, nekifogom a kisbicskám a ripacsos hajának.

— Hohó, — kapta meg a kezem az apám, — hát, hogy gondolod azt? Ezt én viszem el adóba.

— Adóba?

— Hát, ha én rajtam megveszik az adót a földemért, én is megveszem terajta. Ilyen a gazda sora, lelkem gyerekem.

Valami keservesen elríhattam magam erre, mert mindjárt megszánt az apám.

— No, ne félj, a dinnyéd árát neked adom. Vehetsz rajta vetőmagot jövő esztendőre.

— Inkább könyvet vegyünk, édesapám.

Meg is vettük az Istenfélő Genovéva históriáját s így lett belőlem írástudó.

*

Ez az életem fátuma. Akkor voltam paraszt, mikor az volt az utolsó mesterség s akkor vagyok írástudó, mikor csak írástudatlannak érdemes lenni.

SZÉL Á N G Y Ó J Ó T A K A R

Hogy kicsoda az a Szél ángyó? Azt abból lehet legjobban megtudni, ha elmondom, hogy kicsoda a Szél ángyó ura.

A Szél ángyó ura Tilalmas Nagy István. Afféle barkácsoló ember kint a tanyán. Akkor is barkácsolt, mikor én megismertem, vagy tizenöt esztendővel ezelőtt. Valami másfél öles nyárfakarót igazgatott bele a tanyája tetejébe, az oromfal hegyinél.

— Mi lesz az, Pista bácsi? — kérdeztem tőle.

— Ez? Vellámhárétó.

— No? — néztem nagyot. — Csak nem tán?

— Dehogynem. A régi mán elrohadt, nézze, odahajítottam a tarlóra.

— Hát holtig tanul az ember — mondom, — még ilyent se hallottam.

— Mán pedig ilyent hallhatott vóna, mert ezt nem én tanáltam ki. Az urak is csak így csinálják a városban.

— No nem egészen. Az urak vasból csinálják, annak is megaranyozzák a hegyit.

Írással azt vissza nem lehet adni, milyen mérgesen höccentette el magát a tanyai Franklin a létra hegyiben.

— Szögény embörnek fábul is jól van, hallja, — nézett le kevélyen, aztán több szót nem is vesztegetett rám. Értetlen városi népek még ennyit se érdemelnek.

Hát ilyen ember Tilalmas Nagy István, akit azonban erről a névről a tulajdon szomszédja se ismer. Ellenben mindenki ismeri úgy, hogy: a Szél ángyó ura. Megesett már ez más háznál is. Hogy tovább ne menjünk, Lotharingiai Ferencet is csak a Mária Terézia urának nevezték vala. Akié az impérium, az adja a nevet.

Már pedig odakint az impérium teljesen és változatlanul a Szél ángyóé. Ugyan idebent is csak az övé. Láttam akkor is, mikor egyszer a múzeumban kalauzoltam őket. Néztük a Munkácsy-képet, a Honfoglalás-t, Pista bácsinak nagyon tetszett Árpád apánk, hogy olyan gangosán üli a lovat, de Szél ángyó elpittyvesztette a száját:

— Csekélylöm.

— Kicsodát?

— Az Árpád királt.

— Mért csekélyli, Szél ángyó?

— Azért, mert nem királnak való.

— Hogy-hogy?

— Mert aki királ, annak gyalog is magasabbnak köll lönni, mint a népeknek lóháton.

Szél ángyó azzal hátat is fordított a magyar előidőknek, Pista bácsi pedig sietett lojálisán alkalmazkodni. Persze nem Munkácsyhoz, hanem Szél ángyóhoz.

— Jól mondi az asszony, — bólogatott nagy megértéssel. — Magam is azt tartom, hogy Árpád apánk a kisujja vastagabb vót, mint egy mostani huszárkapitánynak a dereka.

Persze az régen volt, mikor a szent korona tanát így értelmezték Szél ángyóék, azóta még jobban elvékonyodtak a királyok és mindnyájunkat meggázolt egy kicsit az idő. Szél ángyó összetöpörödött, mint a fáján felejtett alma, Pista bácsiból meg olyan hasbavállas, térdberoggyant öreg ember lett, aki már csak lefelé tud menni a létrán. Inkább csak a szavukról ismertem rájuk, ahogy tegnap becsoszogtak hozzám hetipiac után.

— Kérdezze no, mi járatban vagyunk? — kezdte Pista bácsi a kint való illetlan első paragrafusa szerint.

Úgy feleltem, ahoga a kódex előírja:

— Majd megmondják, ha akarják.

— Hát majd anyó mögmondi, — igyekezett hátterbe vonulni öreg barátom.

Szél ángyó mingyárt a tárgyra tért. Előszedett a kosarából egy zacskó aszaltalmát, egy bögréske tejfölt, meg három tojást.

— Hoztam egy kis béllegre valót.

— Bélyegre valót? No? Tán hír érkezett a Paliról?

Pali a fogadott gyerekük volt Szél ángyóéknak. Mióta összekerültek, mindig volt nekik egy fogadott gyerekük, aki libát őrzött, birkát legeltetett a ház körül, még föl nem nőtt, aztán kiházásították és kerestek más fogadott gyereket. Pali volt az utolsó, valami sokgyerekes kapásnak a fia, de azt már nem házásították ki. Bekívánta a király, a háborúba, aztán sose eresztette többé vissza.

— Nem, nem a Pali, — rázta meg csöndesen a fejét Szél ángyó és a szeméhez emelte a fejkendője csücskét. — Legációba kellene levelet írni.

— Miféle legációba? — értetlenkedtem.

— Hát ahun a királ gyerökei vannak. A tekintetes úr levelezi őket, úgy-e?

— Nem én, — lepődtem meg nagyon őszintén. — Közelebb se levelezek, nemhogy olyan messzire leveleznek.

— Nézze, nekünk mögmondhassa, — hajolt közelebb hozzám Szél ángyó. — Mink úgyis tudjuk, hogy maga be van üsmerkedve szögénykéekkel. Olvas-tuk a világújságlapba, ehol-e.

Előveszi a kebeléből a szépen összehajtogatott képesújságot, amelyikben meg van írva, hogy az az ábécéskönyv, amelyikbe én is belesegítettem, elkerült a király árváihoz is.

— Jaj, lelkem Szél ángyó, — mosolyogtam el magam, — a könyv csak olyan, mint a muzsikaszó. Messzire elhallatszík, de azért a muzsikást nem mindenki ismeri ám, aki a muzsikáját hallja.

Ángyó szemmelláthatólag elszomorodik. Pista bácsi hol őrá néz, hol énrám, tűnődik, merjen-e szólni, ne-e. De mégis csak megszólal:

— Az atrecukat azért tudja tán?

— Azt megtudhassuk,

— No lelköm, akkor nincs hiba, — vidámkodik föl az ángyó szeme. — Mögkéröm igön szépen, írja mög a Zitának, hogy minálunk lönne legjobb helye annak a szögény gyeröknek.

— Melyik gyereknek? — felejtkezek rá ángyóra.

— Hát akármelyiköt adná nekünk, mink vállalnánk szívesen.

Pista bácsi bizonytalanul szusszant egyet.

— Mán mégis csak a legöregebbet. Az a legtöhetőbb, mög abbul lössz leghamarább embör. Azt még mink is mögérnök.

Ángyó a szeme sarkával elhallgattatja Pista bácsit és megint ő veszi át a szót.

— Nézze, nekünk se kicsi, se nagy, oszt mióta a Pali elveszett, mink mán csak olyanok vagyunk, mint a szödött szőlő. Hát mondom ennek az embörnek, lögyünk jó szívvel ahhoz a szögény asszonyhoz, ha mán úgy átvette az élet a vállán, vállaljuk örökbe valamölyik gyerököt.

— A nevemre iratom, — készségeskedik Pista bácsi.

— A nevükre, — igazítja helyre Szél ángyó. — Ráíratunk tanyát, szőlőt, földet, mindönt.

Olyan várazozva néz rám mind a két öreg ember, hogy le kell sütnöm a szememet.

— Nehéz lesz az, ángyó.

— Mér lönne? — döccen előre Pista bácsi. — Vót mán nekünk sok nevelt gyerökünk, mind embör lött abbul.

Ángyó azt hiszi, eltalálta a gondolatom.

— Hogy a gyerök nagy nömbül való, mink mög csak olyan parasztkok vagyunk? — teszi a kezét a kezemre. — A tiszta-szobába hálatnám, nézze. Hiszön maga mondta, mikor nálunk vót, hogy abba a király is ellakhatna.

— Nem azért, ángyó, — rázom a fejem, — Más hiba van. Úgy-e, a kis királyfinak is legeltetni kellene?

— Ó, lelköm, csak olyankor, mikor a nap süt. Esőben az öreg is eltotyogna a birkák után.

— Igen ám, ángyó, csakhogy a királyfiaknak az a törvényük, hogy ők csak aranybárányt legeltetnek.

— Ez törvény? — halkul el az ángyó szava.

— Törvény.

Aztán egy kicsinyég hallgatunk mind a hárman, ángyó szorosabban köti az álla alatt a kendőt és megindult kifelé. Egy kicsit elgömbül a szája széle, mikor elköszön.

— Istennek ajánlom, tekintetes úr. Én jót akartam.

— Möghigyje, jót akart, — fog velem kezét Pista bácsi.

Meghiszem, lelkeim, hogyne hinném, — nézek eltűnődve utánuk. Jó is volna az, ha úgy lehetne, hogy Tilalmas Nagy István és Szél ángyó örökbe fogadnák a magyar királyfit és kivinnék Domaszékre és felnőne úgy, hogy politikust nem látna és megtanulná azt, hogy szegény ember fából csinálja a villámhárító: és hogy a királynak gyalog is magasabbnak kell lenni, mint másnak lóháton...

A MAMMUT UTAZÁSA

A múzeumi üzletek ezeknek előtte éppen olyan üzletek voltak, mint más egyéb üzletek. Az ember meglátta az alsóvárosi nénike vállán a szép öreg se-lyemkendőt és megkérdezte, hogy mennyiért adná el. A nénike azt mondta, hogy »leiköm tekintetös úr, ezt az ég világon semönnyiért oda nem adnám, mert nézze, ha möghalok, mán mégis csak ülendően köll a jó Úristen elé állnom, — de magának odaadom öt pöngőért.«

— No hát, hozza be, lelkem, holnap délben a múzeumba. Tudja, hol van az úgy-e?

— Hát hogyne tudnám. A kultúrpalotában. Maga is ott van szolgálatban? A Haska sógor is ott van, de tudja, az csak viackbul.

Ami úgy értendő, hogy az öreg Haska sógor szolgált modellül ahhoz a viaszfigurához, amely a múzeum paraszt-szobájában a nemzetfentartó elemet reprezentálja. Már most tudnivaló, hogy az nagyon rendes hely lehet, ahol a viaszkból való Haska sógort mutogatják a világi népeknek, ennélfogva másnap a nénike bizodalmasan behozta a kendőt, szépen ki is vasalta s megkapta érte az öt pengőt papírban. Mert aranyban nem vette el, arról az volt az alsóvárosi nemzet fölfogása, hogy az csak zsidónak való.

Így vettük a cifra subát is, a tulipános ládát is, a régi királyok pénzeit is, meg a mammut-csontot is, amit a tiszai partszakadásokból mentettek ki a helybéli tudomány számára a célszerű szögény halászok. Azaz, hogy a régi pénzt, meg mammut-csontot mindig ajándékba kaptuk, mert az is bolond lett volna, aki az ilyenekért pénzt adott volna, de az meg már egészen tökéletlen lett volna, aki azt el is fogadta volna.

Móra Ferencnek barátjaival vagy „A 13 vértanu” (l. 50. l.)

Huszonvalahány esztendeje vagyok a kultúrpalota minden-es-cselédje, de a háborúig csak egy bonyolódott üzletre emlékszem. Egyik tisztviselőtársam néprajzi gyűjtőútjában Kalocsára vetődött, ott is a sekrestyéshez, aki ellátta minden jóval, testiekkel, lelkiekkel, még régi ostyasütőket is adott neki.

— Hát az a szép szentelt-gyertya a falon?

— Azt az egyet nem adhatom, kérem.

De nagyon szép volt a gyertya, tulitarkára festve, szentek képeivel is ékesítve, nagyon díszére vált volna a néprajzi gyűjteményünknek.

— Úgy nézem, haldokló kezébe való szentelt gyertya ez, úgy-e?

— Az bizony, kérem alásan. A boldogult érsek úr tartotta a kezében, mikor haldoklott. Meghigyje uram, nagy emlékem ez nekem.

— Meghiszem, barátom, éppen azért adnék meg érte két aranyat.

— Semmi áron se adhatom, uram.

Addig istenkedett azonban a kolléga, hogy az ilyen szép emlékek múzeumban a helye, míg utoljára beleegyesült a dologba a sekrestyés.

— Hát legyen az úré, de nem ajándékba, se pénzért. Hanem mondjon el az úr hét Miatyánkot az érsek úr lelke üdvösségéért, hét Üdvözlégy-et meg az enyimért.

Némi nehézség csak abban volt, hogy a kolléga református ember, így csak a Miatyánk-ot vállalta, az Üdvözlégy-et átutalta az én ügykörömbe. Természetesen vállaltam és le is róttam az adósságot. Bár csak a magyar könyvkiadók és könyvkereskedők is ilyen föltétel mellett szállítanák a könyveket! Mingyárt nem lenne olyan hírhedt rossz fizető a bibliotékánk!

Sajnos, most már nemcsak a könyvkereskedők dolgoznak rideg üzleti alapon, hanem a mammut-halászok is. Például a télen múlt egy éve, kapok egy levelet Gyomárról. Azt írja benne egy becsületes halászmester, hogy az ő hálójába a Kőrösben mammut-ko-

ponya akadt, de olyan ám, »akiben még a fogak is benne vannak«. Már most ő ezt a múzeumnak szánta ajándékba, de úgy, hogy a múzeum is vetne neki valami kis ajándékot, mert neki hét élő gyereke van s azt neki mind iskoláztatni kell.

Mi az ördögöt csinálhattam? A múzeumnak abban az időben — esztendő végén — két garasa sem volt. (Igaz, hogy most sincs, de most azért nincs, mert esztendő közepe van.) Itt nem volt mit tenni mást, mint az egyéni áldozatkészséghez folyamodni. Ilyenkor az esik áldozatul, aki először benyit hozzám. Sajnos, ezúttal sem bankdirektor lépett be (azok mind okos emberek és nincsenek rászorulva arra, hogy könyvtárba, múzeumba járjanak), hanem egy kalendárium-csináló. Addig udvaroltam neki, míg felajánlott hét darab ingyen kalendáriumot a haza oltárára, a hét darab halászyerek számára.

Hét kalendárium egy mammut-koponyáért, egészen becsületes ellenérték. Igaz, hogy a kalendáriumok régiek voltak, de hát a mammut még régibb volt. A halász nem is vágott rossz képet a dologhoz, mert nem vette észre, hogy a naptárak nem 1922-re szólnak, hanem 1912-re. De amikor rájött, alighanem megátkozott, mert a néhai mammut maradványával nem volt szerencsénk.

— Mi van aládában? — kérdezték a vasúti állomáson, ahol fel akartuk adni a kincset.

— Mammut-koponya.

— Hja, kérem, az nem szállításképes.

— Hát hiszen nem is neki kell szállítani, hanem a vasútnak.

— De éppen azt nem lehet. Nincs benne a listában.

— Micsoda listában?

— Tetszik tudni, most szénhiány van, azért a forgalmat korlátozni kellett. A vasút csak azokat az árucikkeket veheti fel, amelyek a rendelethez mellékelt listában benne vannak. Ebben a listában pedig

mammut-koponya nevű árucikk nem szerepel. Tessék megnézni, kérem, nem kerül semmibe.

Megnéztem a listát, megátkoztam a kereskedelmi minisztert (már nem tudom, melyik volt a sok közül, alighanem Hegyeshalmy, most legalább megtudhatja, miért bukott meg, mert eddig bizonyosan nem találta indokoltnak a bukását) és a mammut koponyája a legközelebbi állomásig szekéren zötyögött a halhatatlanság felé. Persze, ott is megkérdezték, mi van a ládában, de akkorára már én is elővettem a jobbik eszemet.

— Csont.

— Miféle csont?

— Szappanfőzéshez való.

— Tehát zsiradék, ugyebár? Mehet!

Persze, itthon is kocsit kellett fogadni a láda beszállítására, azzal vele jár a köveztvám is s mire a növendék-mammut — mert csak mammut-borjú viselhetette a mázsás fejceskét — bekerült a Walhallába, belekerült 749 korona 60 fillérbe.

De még itt nincs vége a mammut-ügynek, mert ha vége volna, akkor meg se írtam volna, tekintettel arra, hogy aktuálisabb és fejlettebb mammutok is találtak a miénknél.

Az expedíció költségeit hivatalos pénzből fizettem s a nyugtát annak idején a hivatalos helynek terjesztettem be. Volt rajta bélyeg is, 4 korona áru, II. fokozat szerint, ahogy dukál.

S most másfél esztendő múlva visszaküldi nekem a hivatalos hely a mammut-nyugtát azzal a barátságos figyelmeztetéssel, hogy jó lesz a nyugtát a III. fokozat szerint is felbélyegezni, az akkori skálának megfelelő 12 koronával, mert különben jön a leletezés.

Ha a Kőrös közelebb volna, visszahajítanám bele a mammutot, hadd nőjjön még akkorát, ami méltóvá teszi a III. fokozathoz is. Ámbár annak is igaza lehet, aki azt gondolja, hogy nem a régi őslényt kellene a vízbe hajítani.

KIRÁLYOK KENYERE

Hol volt hol nem volt, Nekeresden túl volt, Neve-
nincsen innen volt, az egyszeri királynak csak egyetlen-
egy foga volt, az is beletört a beletlen kenyere ke-
letien hajába.

— Hej, mákos teringette, mézes borongatta! —
ütött az asztalra az egyszeri király, — micsoda király
vagyok én, hogy még bele sincs a kenyerelemnek!
Hozzatok hamar a péktől egy kalácscipót! Bélé fosz-
lós legyen, haja, mint a selyem!

Gyémántos főudvarmester oldalba könyökölte a
rubintos főkamarást, rubintos főkamarás az aranyos
főajtónállót, aranyos főajtónálló az ezüstös főszakácsot,
ezüstös főszakács a selyemkötős kis kuktát, selyem-
kötős kis kukta tenyerébe szedte a lábát. Gyíknak
ment el, csigabigának jött vissza.

— Van már kis-szék, csak lába kék: uram-király,
tisztel a pék. Vékával méri becsületed, mogyoróhéj-
jal a hiteled. Annyi már nála az adósságunk, hogy
a harmadik szomszéd ajtaját is mind telekrétázta
vele.

— Hej, szegény világ, vetett ágy! — fohászko-
dja el magát az egyszeri király. — Micsoda király vagyok
én, hogy nekem már a pék se ad hitelbe! Hamar
vigyetek neki egy erszény aranyat a ládafiaból! Száz
arany pengőt, ragyogót, csengőt!

Főudvarmester oldalba könyökölte a főkamarást,
főkamarás a főajtónállót, főajtónálló a főkincstárost,
főkincstáros elment, mint a sólyommadár, visszajött,
mint az ólommadár.

— A fejemnek grácia: üres a ládafia. Nagy pénz-
nek kis helye: csak azzal van tele.

— Hej, túrótlan rétes, almástalan béles! — ke-
seredett el az egyszeri király. — Száz palotámban ezer
a terem s nincs egy betevő falat kenyerem! Ezer szol-
gámon arany a ruha, csupán én rajtam rongyos a
suba! Tenger jobbágyom, özön az adó s nincs belőle
se író, se savó! Kis balta nagy foka: mi ennek
az oka?

Egyszeri királynak könnye harmatozott, selyem-
kötös kukta hamar rostát hozott, könnyeit a király
abba rejtegette, úgy hogy az udvarát árvíz fenyegette.

— Bánja a kánya! — legyintett a király. — Hulló
könyveim addig el nem állítjátok, ameddig a nincsnek
okát nem adjátok.

Gyémántos szolgák, gyöngyös cselédek eszük ösz-
szetették s amit kisütöttek, aranytálcán a király elé
tették.

— Uram-király, az adó: úgy elolvadt, mint a hó.

— Hiszi a piszi! — nyaklott le a király feje.
S mint a sebes eső, könnye záporozott, selyemkötős
kukta lyukas vödört hozott, könnyeit a király abba
eregette, már az egész várost árvíz fenyegette.

Gyémántos szolgák, gyöngyös cselédek pedig súg-
tak-bugtak, míg valahára megint észhez nyúltak:

— Verejtékéből pergett az adó rakásra, hogy a
nap rásütött, elszállt, mint a pára.

— Vak varjú látta, süket tyúk hallotta! — rázta
a fejét a király. S könnye még százszorosa jobban zá-
porozott, hamar a kis kukta lyukas hordót hozott,
könyveit a király abba zuhogatta, már egész országát
árvíz riogatta.

Úgy megijedtek az udvari méltóságok, hogy bújtak
volna már egymás zsebébe is, ha üres zsebet találtak
volna. Kapkodtak fűhöz, kapkodtak fához, kukta ka-
pott a lisztes hombárhoz. Pergette-forgatta, zörgette,
kongatta, utoljára összekapirgált benne egy marék
lisztet.

— Van itt ész, hamar kész, uram-király, ide nézz!
Látod-e ezt a marék lisztet?

— Palacsinta, bukta: látom ám, kukta!

— No uram- király, mire ez a lisztecske az én markomból a te markodba kerül, akkorra megtudod, hova lett az adó!

A kis kukta akkor szétnyitotta a markát s behullajtotta az adót a főkincstároséba:

— Tedd, ami tiszted: add tovább a lisztet!

Főkincstáros odaadta a lisztet a főszakácsnak, a főszakács a főudvarmesternek. Ide is ragadt, oda is ragadt, belőle végre semmi se maradt.

— Hallod-e kukta, ebből se lesz bukta! — csóválta meg a fejét a király, mikor a főudvarmester belerázogatta a tenyerét az övébe. — Mindnyájatoknak egész marka lisztes, nekem már csak az ujjam hegye lisztes!

A kis kukta azt a kis lisztet is letörülgette a selyemkötőjével a király ujjahegyeről s aközben azt súgta a fülébe:

— Uram- királyom, láthatod magad, hová lesz tenger adóaranyad. Száz kézen átfolyik, egy szemig elkopik.

Hát talpra is ugrott az egyszeri király s úgy szétütött a sok udvari fityfiritty közt, hogy egy se állt meg Nekeresdtől Nevenincsig. A ládakulcsot pedig átnyújtotta a kis kuktának:

— Fiamnak mondom: te viseld gondom!

No a kis kukta gondját is viselte úgy, mint a tulajdon apjának, öfelsége többet sohse panaszkodott, étele-itala meg nem fogyatkozott. Napjában három kenyeret evett meg.

Hanem a haját meghagyta nektek.

A D I D E R G Ő K I R Á L Y

Mese, mese, mátká pillangós barátba:
Volt egyszer egy király Nekeresd országba.
Nevenincs királynak nagy volt a bánata,
Csupa siralom volt éjjele, nappala.
Hideg lelte-rázta, fázott keze-lába,
Sűrű könnye pörgött fehér szakállába:
— Akármit csinálok, reszketek és fázom,
Hiába takargat aranyos palástom!
Aki segít rajtam: koronám, kenyerem
Tőle nem sajnálom, véle megfelezem!

Százegy kengyelfutó száz két felé szaladt,
Tökszárdudát fűjtak minden ablak alatt:
Ki tud orvosságot a király bajáról,
Hol az a bölcs ember, aki jót tanácsol?
Adott is ezer bölcs ezeregy tanácsot,
De együtt se ért az egy falat kalácsot.
Didergő királynak csak nem lett melege,
Majd megvette szegényt az Isten hidege.
Körmét fuvogatta, keserűn köhintett,
Bölcs doktorainak boszúsan legyintett:
— Bölcsekkel az időt ne lopjuk, azt mondom,
Hívjátok elő az udvari bolondom!

Bukfenc-vetegetve jön elő a bolond,
Cseng-peng, kong-bong rajta a sok arany kolomp,
Mókázna a jámbor, serdül, perdül, fordul,
De a király rája haragosan mordul:
— Hallod-e, te bolond, szedd össze az eszed,
Adj nekem tanácsot, akárhonnán veszed.

— Teli van énnálam ésszel a szelence:
 Hideg ellen legjobb a meleg kemence.
 Gyűjtass be csak, komám — nevetett a bolond
 S nevetett köntösén a sok arany kolomp.

Kergeti a király ki a sok léhűtőt:
 Hozzák fülönfogva az udvari fűtőt!
 — Hamar cédrusfával a kandallót tele,
 Urunk-királyunknak attól lesz melege!
 Nagy volt a kandalló, akár egy kaszárnya,
 El is égett benne vagy száz cédrusmáglya,
 Sergett is a király előtte, megette,
 Utoljára mégis csak azt dideregte:
 — Fűtsetek, mert megvesz az Isten hidege,
 Már a szakállam is csak úgy reszket bele!

Nyöszörög a fűtő: — Felséges királyom,
 Életem-halálom kezedbe ajánlom,
 Most dobtam bele az utolsó forgácsot,
 Jó lenne hívatni az udvari ácsot!
 Nekibúsul erre a didergő király,
 Szigorú parancsal a kapuba kiáll:
 — Vágjátok ki kertem minden ékességét,
 A szőlő szőlőnek aranyvenyigéjét,
 A mosolygó almát, a csengő barackot,
 Hányjátok a tűzre minden kis harasztot!
 Széles ez országban amíg erdőt láttok,
 Kandallóm kihűlni addig ne hagyjátok.
 Jaj, mert mindjárt megvesz az Isten hidege,
 Csak úgy kékellik már az ajkam is bele!

Csattognak a fejszék, sírnak erdők, berkek,
 Recsegnek, ropognak a gyümölcsös kertek.
 Sok lakójuk fejét bujdosásnak adta,
 Fészkit ezer madár jajgatva siratta.
 A rengeteg fákból egy szál se maradt ott,
 Aranyos kandallón mind elparazsallott.
 Didergő királynak de minden hiába,

Nyögve gubózik be farkasbőr-bundába:
 — Fűtsetek, mert megvesz az Isten hidege,
 Csak egy fogam van már, az is vacog bele!

Nekeresdországban van is nagy kopogás,
 Ripegés-ropogás, siralom, zokogás.
 Dolgozik a csákány, fűrész, balta, horog —
 A király ajtaja egyszer csak csikorog.
 Betipeg egy lányka, icike-picike,
 Gyöngyharmat tündöklök lenvirágszemibe.
 Az ajaka kláris, a foga rizskása,
 Csacsog, mint az erdők zengő muzsikása:

— Ejnye de rossz bácsi vagy te, király bácsi.
 Megfordul a király: — Ácsi, kis lány, ácsi!
 Azt se tudom, ki vagy, soha se láttalak,
 Mért haragszol reám? sohse bántottalak! —
 Kerekre nyitotta a csöppség a szemét:
 — Minek szedetted le a házunk tetejét?
 Hó is hullongázik, eső is szemezik,
 A mi padlásunkra az most mind beesik:
 Elázik a bábum kimosott ruhája,
 Vasárnap délután mit adok reája?

Mint amikor nap süt a jeges ereszre,
 A király jégszíve harmatot ereszte.
 Szemében buggyan ki szívének harmatja,
 Szöghaját a lánynak végigsimogatja:
 — Ne félj, a babádat ruhátlan nem hagyom,
 Bíborköntösömet feldaraboltatom.
 Bársonyrokolyája, selyemfőkötője,
 Lesz ezüst-kötője, arany-cipellője! —
 Most meg már a kis lány mondta azt, hogy: ácsi,
 Mégis csak jó bácsi vagy te, király bácsi!
 Örömében ugrált, tapsikolt, nevetett —
 S didergő királynak nyomban melege lett!
 A tükörablakot sarokra nyitotta,
 Városa lakóit összekurjantotta:

— Olyan meleg van itt, hogy sok
egymagámnak,
Juttatok belőle, aki fázik, annak!

Tódult is be nyomban a sok szegény ember,
A márvány-téglákon nyüzsgött, mint a tenger.
Ki is szorult tőlük király a konyhára,
Rájuk is parancsolt mindjárt a kuktákra:
— Asztalt terigetni, ökröt sütögetni,
Fussatok a hordót csapra ütögetni!
Ily kedves vendég még nem járt soha nálam,
Mint a saját népem, — nagy meseországban...

VALAKI MEGÉRKEZETT

ÍRTA: HERCZEG FERENC

Móra Ferencről írom bajos dolog, mert vele szemben sohasem éreztem magam kritikusnak, szívebben megmaradtam a hálás olvasó kényelmes szerepében.

Ki nekem Móra? Azoknak egyike, akiknek könyve téli estéken kívánczik a kezembe, amikor a meleg kályha mellett várom meg az éjfelet. Ha olyankor a kerti fenyőfák roskadoznak a hó alatt és a szomszédék kuvasza a farkasüvöltést imitálja, akkor csillagok távol-ságában vagyok a mától és minden pórusom szomjazza a költészetet. Ez a Móra Ferenc órája.

Azt hittem, töviről-hegyire ismerem minden írását és most mégis nagyszerű meglepetésként hat, amint az ő fantomjait tömött sorokban, kibontott zászlókkal és tárogatósíppal látom fölvonulni a magyar Parnasszusra. Szükség volt a Móra-könyvek díszfölvonulására, hogy fölbecsülhessük az író egész gazdagságát.

Ha végigfuttatom a szememet a tartalomjegyzéken, ezer változatban világít felém a Móra arca, amelynek bölcs nyugalma és elégedettsége olyan, mintha küzdelmekről és szenvedésekről tudna beszélni. Ezer arc, de mindegyik a költő arca.

De vajjon hogyan csinálta Móra, hogy a vidék csendes elvonultságában élve, győzedelmesen megvetette a lábát Budapest kellős közepén? Vagy nem igaz az, amit vidéken a főváros kulturális türelmetlenségéről beszélnek, vagy olyan nagyerejű legény Móra Ferenc, hogy meg tudta állítani a nagy malom őrlő köveit?

De akárhogyan is: valaki megérkezett és mi többiek Örüljünk neki!

(Literatura, 1927 november)

MÓRA FERENC

ÍRTA: VOINOVICH GÉZA

Rendesen csak a megszokás és felületesség tart valamit egyszerűnek, ami tulajdonképpen rejtély.

A fű közt felnő, kivirít egy szál tulipán széles kardleveleket, vékonyka szarát s egy piros kelyhet nyújt fel a fekete földből, amelyből körülötte csak szegény virágtalan fűszálak kapaszkodnak elő. Honnan veszi a tulipán a maga égő színeit, kelyhe formáját? Ez a tulipán titka.

Ilyen titka van az írói léleknek is.

Százezrek látják régóta, folytonosan a Tisza kanyargó folyását, a homokos partokat, távoli akácokos kék foltjait, beszélgetnek a jóízű szavú, szűrös emberekkel — és ebből nem lesz semmi. Móra Ferenc is ezeket a képeket látja, ezek közt az emberek között él, — és abból nála könyvek lesznek, nagyon szép könyvek és ezek az egyszerű emberek örökké élnek bennök. A furulya-szó a költői lélek hangerősítőjén keresztül szimfóniává nő, mint az Ének a búzamezőkről.

Az esztétika sok oldalról kerülgeti a művészi alkotás születésének titkát, de ennél a pontnál mindig kívül marad az ajtón: hogyan válik egy-egy művész szemén keresztül széppé az, amit nagy időkön át sokan láttak és észre sem vettek.

Móra Ferenc esetében egyik nyitja ennek Szeged levegőjében van. A Tisza párázata, a levegő rezgése a fölmelegült homok fölött, ez a sajátos alföldi élet egész sereg íróit ihletett meg ő előtte is; ő maga nemcsak a szegedi múzeum igazgatói szobájában, hanem az irodalomban is a Tömörkény István székébe ült.

Csakhogy Móra Ferencben igen kifinomult lélek és nagy nyugati műveltség érzik. Nem úgy gyűjti kötetekbe a paraszthalakokat és történeteket, mint egy hajdanvaló urambátyám a pipákat, hanem gyöngéden és értőn, mint a műgyűjtő a Buddha-szobrokat.

Egyszerűsége nem szimplán egyszerű.

Származása hozza magával, mert ásatásai közben sokszor él együtt munkásaival, hogy ismeri a föld népét.

Tudományos képzettsége s foglalkozása fejlesztette ki benne a megfigyelést.

Mélyen érző, tiszta és naiv lélek; naiv annyiban, hogy kicsiségek is érdeklík, s hogy szíve tárva-nyitva minden benyomásnak. Ezért pompás írója a gyermekeknek.

Ha csak az érzelmi részre figyelünk munkáinál, érzékeny, szinte szentimentálisan érző Írónak látjuk.

Ha egy felolvasását hallgatjuk, a közönség állandó derültsége arról győz meg, hogy humorista.

Egyes elbeszélései arcképfestőnek mutatják és lélekvizsgálónak; gyorsnak és könnyűnek tesztő keze a krétarajzban lelket és jellemet rajzol, mint a Messzi keresztapám képén.

Boldog rög a Tisza tája is, hogy ilyen hírmondója van, mint Móra Ferenc.

MÓRA FERENC EZEREGY ÉLETE

ÍRTA: J U H Á S Z G Y U L A

Ha én valami múlt századbéli literátor lennék, azal kezdeném az egészet, hogy 1879. július 19-én ragyogó üstökös jelent meg Kiskunfélegyháza fölött. De hát én csak amolyan gyalogjáró ember vagyok, Móra Ferenc se szokott kacérkodni az üstökössel, éppen ezért egyszerűen bejelentem, hogy az említett napon nagy volt az öröm Félegyházán a Daru-uccában, mert Móra Mártonnak a felesége, Juhász Anna egészséges fiúgyermeket szült, akit Ferenc névre kereszteltek. Gazdagszívű, szegény szűcs volt Móra Márton, tömérdek gonddal-bajjal nevelte föl kis családját. Az idősebbik gyerek, az István, tizenhat évvel előzte meg a Ferkót. Szelíd és csöndes kiskunok voltak, de a Ferkó különösen komoly és szótalan gyerek. Nem messze tőlük, az ódon templom mögött állott a földszintes ház, amelynek a helyén Petrovics mészáros és korcsmáros Sándor fia töltötte gyermekése legszebb idejét és hallgatta dajkája dalát, a Cserebogár, sárga cserebogárt. Ezen a tájon játszadozott a kis Móra Ferenc is a Barta-gyerekekkel, itt röpítette az első sóhajt és az első sárkányt.

Nagyon jámbor elemista lehetett, mert Horváth tisztelendő úr, aki Sodorna és Gomora mellett Herculanum és Pompeii sorsát is elmesélte a hittanórán, a tízéves fiút el akarta vinni Kalocsára a jezsuitákhoz, hogy egy új Pázmány Pétert faragjanak belőle. (Különös véletlen, hogy Ady Endre is pap akart lenni Kalocsán, életének egy furcsa fokán.) Az édesanyja már kimosta ingeit, megfoltozta ruháit a fiúnak, de mire a nagy nap hajnala fölvirradt, holtan találták Horváth tisztelendő urat a parókián.

Móra Ferenc tehát tovább tanult a szülővárosában és titokban megírta az első verseket is. A millennium parádés évében jelent meg először a nyilvánosság előtt, az Új Időkben, de álnéven. A Móra nevet egyelőre illő tisztelettel átengedte István bátyjának, akinek Földszint című első szép verseskönyve után némelyek a Petőfi koszorúját ígérték.

A szülőház, amelytől Móra Ferenc a középiskola után búcsút vett, ma már csak emléekben él. Lebontották, mint ahogy nálunk általában a nemzeti sportok közé tartozik a költők szülőházának lebontása. Pindarosét még az ellenség is megkímélte, de nálunk félnek tőle, hogy a példa vonz és még egy költőnek kedve támad, hogy megszülessék benne. Könnyű volt Tömörkény Istvánnak — mondogatta egy szegedi poéta, amikor Dugonics András szülőházának lebontása után az övére került a sor —, Tömörkény a ceglédi állomáson született. Az állomásokat pedig bajosabb lebontani.

A pesti egyetemi tanulmányok elvégzése után (miközben az újságírás előízét is érezte egy darabig, mint a Magyarország korrektora) a komoly tanári pályára lépett Móra Ferenc és pedig Felsőlövön, a század első két esztendejében. Főleg természettudományokra tanította a felsőlövői ifjúságot a fiatal segédtanár, akinek hatvanhat forint és hatvan krajcár volt a fizetése. De mivel a katonasággal is akadt eligazítani valója és mert házasodni is készült, gondolt merészet és nagyot: Szegedre pályázott főigazgatósági tollnoknak. (Ez időben már egy költő működött e téren: a váradi Dutka Ákos.) De Platz Bonifác, aki pap létére nagy ellensége volt Darwinnak, úgy látszik, a költőkkel szemben is tartózkodó álláspontot foglalt el. Túlságosan beajánlották neki Móra Ferencet, aki akkor már versben és prózában szolgálta az irodalmat. Hiába volt életében először és utoljára audiencián bátyjával együtt Móra Ferenc, nem jelölték a tollnoki állásra és így történt, hogy 1902-ben a szegedi sajtó munkásai közé

állott be, a Szegedi Naplóhoz, amelyet Engel Lajos adott ki és Kulinyi Zsigmond és Békefi Antal szerkesztettek. Ennek a lapnak olyan jó híre és olyan nagy tekintélye volt abban az időben a magyar vidéken, mint a Daily Mailnek vagy a Corriere della Serának. Mikszáth és Gárdonyi asztala állott a redakciójában és ehhez az asztalhoz Tömörkény mellé Móra Ferenc is letelepedett. A bűvös asztal ott is marasztotta Szegeden és vitte, lassan, de biztosan előre.

(Megint egy furcsa véletlen, hogy éppen Ady Endre is jelentkezett az időben a Szegedi Naplónál és kis híjja, hogy nem őt ültették le a Mikszáth asztalához.)

Közgazgatási riporternek szerződött le Móra, hatvan forint volt a fizetése, de csakhamar ő lett a lap mindenese. Békefi fődözte föl benne a költőt, aki Csipke néven hosszú esztendőket során minden vasárnap jelentkezett, mint az újság ünnepi kalácsa. Móra Ferenc 1902-ben adta ki első könyvét, Az aranyszőrű bárány címen, kedves, derűs verses mesét Mátyás király korából, amely később, a Petőfi Társaság egy ünnepi ülésén a legmagasabb hallgató tetszését is megnyerte. Huszonöt éve jelent meg tehát az első Móra-könyv, csöndesen, minden különösebb feltűnés nélkül. Mint ahogy csöndesen, minden különösebb feltűnés nélkül dolgozott tovább a szegedi művelődés mezején Móra, aki hamarosan fészket rakott Szegeden, elvette szíve régi választottját, Walleshausen Ilonkát, aki nemcsak méltó élettársa, de egyben író társa is lett, hiszen Móra Ferencné írta a legjobb szegedi szakácskönyvet. 1904-ben Móra a Somogyi Könyvtár és a Városi Múzeum őre lett, 1916-tól kezdve igazgatója. Amit Tömörkény nem egészen dicstelenül kezdett, azt ő folytatta teljes dicsőséggel. Különösen a régiségtár és a néprajzítár páratlan gazdagsága és eredetisége az ő érdeme, de a Közművelődésnek emelt tiszaparti palota minden egyes szöglete az ő leikének és kezének gondosságát és pontosságát hirdeti.

Jöttek és mentek az évek, a béke csöndes és a

Mórn. Ferenc ásatás közben

háború hangos évei, Móra rendületlenül állott a poszton, írt, olvasott, tanult, dolgozott. Ő lett a mindentudó Szegeden. Polihisztor a összes tudományoknak. A hivatalos életrajzában olvasom, hogy leginkább zoológiával és arkheológiával foglalkozik.

De ha botanikáról van szó, akkor ő Linné és De Candolle tudományában otthon van, ha csillagászatról beszélnek, akkor ő Kopernikus és Flammarion mesterségében teljesen tájékozott, hogy az okkult ismeretekről és az erotikus irodalomról ne is szóljunk-

És közben egyre jönnek ifjúsági könyvei, meséi, regényei. A legnehezebb műfajt választja magának, de a jobbik részt, mint az evangélium mondja: a gyermekeknek ír.

Az öreg diófákról, a Mindenki Jánoskájáról, a Csilicsali Csalavári Csalavérről, a Kincskereső kis ködmönről, a Filkóról mesél a leghálásabb és — a legfinnyásabb olvasóknak és ezek egyszerre a szívükbe fogadják és nem győzik hallgatni. Egyszer, makói tanár koromban, népszavazást rendeztem az alsó osztályokban, hogy melyik a legkedvesebb olvasmány?

Nagy szótöbbséggel győztesen elsőnek került ki a versenyből a Rab ember fiai, Móra Ferenc ifjúsági regénye Apafy Mihály fejedelem idejéből.

Akadtt olyan fiú, aki szóról-szóra elmondotta az egész könyvet és ha valahol elakadt, vagy hibázott, mindjárt egy csomó kéz emelkedett a levegőbe: — Nem úgy van, tanár úr kérem! Ezenkívül én még egy olvasmánynak láttam ilyen mély és erős hatását az iskolában: A kék madár meséjének.

Móra és Maeterlinck — egészen jó társaság.

Kitört a nagy háború és az egyetlen újság a magyar vidéken, amely az első órától fogva végig a vezető helyen mindig a békét siratta, mindig a magyar vért sajnálta, mindig a jövőt féltette, a Szegedi Napló volt. Móra Ferenc írta ezeket a szó legnemesebb értelmében vett pacifista vezércikkeket, amelyek a maguk hazai családi körében éppen úgy szolgálták

az emberiség ügyét, mint Romain Rolland tiltakozásai a nagyvilágban. A háborúban a tollal küzdők sorában a legtisztább magyar hősök egyike volt a mi Móra Ferencünk.

Tömörkény halála után (1907) egészen az ő birodalma lett a szegedi Kultúrpalota, ahová hetedhét országból zarándokolnak a hívek: tanulni és gyönyörködni. Ő pedig ott üldögél szivarszó mellett a csöndes irodában és dolgozik tovább. A jövő Móra Ferenc száz év múlva nagy zavarban lesz majd: hova tegye, hogyan osztályozza azt a tömérdek Móra Ferencet, aki itt alkotott és munkálkodott.

Még a színpaddal is megpróbálkozott, de eddig éppen csak a névjegyét adta le kétszer. Makón mutatták be Csöszfogadás című ragyogóan mulatságos színpadi tréfáját. A színészek alig tudták végigmondani a nagy kacagástól. Réti Ödön és e sorok írója szerepeltek még az estén, előadás előtt levétették magukat a szerzők négy másik művészemberrel együtt. Mikor a nevezetes arcképcsarnok megjelent egy makói kirakatban, a tanyai népek megállottak előtte és találgatták, kiket ábrázolhat?

— Ezök bizonyosan az aradi tizenhárom lösznek — vélte B. Papp Imre, mire a szomszédja óvatosan megjegyezte:

— De hiszen itt csak heten vannak!

— A többieket alkalmasint már kivégezték — hagyta helyben az előtte szóló.

Külön tanulmányt érdemelne Móra Ferenc, az élő szó hatalmának embere.

Talán Dickens tudott úgy beszélni a pódiumon a közönséggel, úgy játszani a szívekkel, mint ez az Anatole France a Kiskunságról. Édesbús gordonkaszó a hangja, amelybe mintha annak a templomnak hangja is belebongana néha, amelynek muzsikáját félálomban hallgatta az a félegyházi nádparipán lovagoló csodagyermek egykor.

És amilyen csodálatos az élő beszéde, olyan kü-

lönös a kézírása is ennek a Móra Ferencnek. A leggyönyörűbb hieroglifákat rójja, csupa gyöngy, csupa ékesség, csak szedő legyen a talpán, aki hibátlanul elolvassa. Igazán ilyenkor látja az olvasó, milyen nagy áldás az emberiségre és külön a magyar literatúrára annak a mainzi Gutenberg Jánosnak találmánya.

Móra Ferenc kincse szegedi véka alá rejtve világitott, melegített egészen 1921-ig, amikor is Supka Géza kéziratot kért tőle az akkori Világ számára. Ettől fogva azután ország-világ megismerte, megszerette és hogy ma mit jelent nekünk, szegény magyaroknak ez a mi kincsünk, arról ne én beszéljek, arról egy egész ország tesz most vallomást neki.

Én inkább még azt mondom el, hogy Tömörkény István, holtig jó gazdája, hogyan mentette meg két ízben is »véletlenül« Móra életét a mi számunkra! Egyszer a telefonhoz hívta sürgősen a »bojtárját«, aki alig lépett az igazgatói irodába, a könyvtárteremben lezuhant a többmázsás bronz Ferenc József-mellszobor, éppen Móra Ferenc hült helyére, az íróasztal mellé. (Ebbe a Ferenc József-be az ég villáma csapott Sándorfalván, azért helyezték a megrokkant bronzot a múzeumba.) Más alkalommal pedig csöngetett Tömörkény Mórának, aki az anyakönyvtár emeletén rendezgette az exlibriseket. Móra sietett a gazdája hívó szavára, eközben pedig a felső polc leroskadt és megint csak a könyvtáros hült helyére dőltek le a könyvek, rettenetes dördüléssel, mint a Sámson oszlopai.

Mosolyogva mondja ezt ma már a szelíden szivarozó jubiláns, akinek egyszerű és mégis olyan csodálatos élete karmája ott van abban a kis könyvtárban, amely Móra Ferenc összes műveit adja a magyar olvasónak, aki őszinte szívből kívánja, hogy a szívar még nagyon sokáig jól szeleljen, a kis unoka sok örömet szerezzen és hogy Jókai és Mikszáth még igen hosszú ideig várjanak erre a hatalmas harmadikra abban a magyar Pantheonban.

(Literatúra, 1927 november.)

MÓRA F E R E N C

ÍRTA: T Ú R I BÉLA

A professzionista kritikusok nem is éreznék magukat jól és talán nem is tartanák a kritikájukat bármitérőnek is, ha végül is nem tudnák az íróat beskatulyázni valami irányzatba, csoportba, vagy írói iskolába. Most Móra Ferencen van a sor, hogy összes művei megjelentek. Mikszáth-, Tömörkény-, Gárdonyi-iskola tanítványaként mutatják be és üdvözlik, egyenesen azoknak az írásművészeknek és azon magyar irodalmi tradíciók folytatójának teszik meg, amelyeket Mikszáth megkezdett, Gárdonyi abbahagyott.

Hát annyi kétségtelen, hogy Móra Ferenc írói portra-je hasonlatosabb Mikszáthhoz, Tömörkényhez vagy Gárdonyihoz, mint teszem Bernard Shawhoz, Prévost-hoz, vagy hogy itthon maradjunk: Jókaihoz, vagy Herczeg Ferenchez. Nem tagadom én annak jogosultságát sem, hogy ne hasonlítsuk össze vagy egymáshoz az írókat, csak sablonos osztályozásba ne essünk és ne akarjuk az Íróból az utolsó cseppet is úgy kiszorítani, hogy ráírjuk a Móra-üvegre, hogy ez benne Mikszáthból, ez Tömörkényből, ez Gogolból, vagy éppen Turgenyevből való. Turgenyevet csak azért említem, mert Móra írásművészete is nagy finomságot rejteget és revelál is, hogy bátran említhetem Turgenyevet. Egyébként írásának minden bájos, szép faragványa egészen más fából való. Ez a fa magyar földön és talajban nőtt, gyűrűiben — Móra Ferenc soraiban — a magyar talajnak nedve szívódott fel és az kering.

Másszóval: maradjunk annál az egyszerű megállapításnál, hogy Móra Ferenc egészen különleges

magyar író. Teljesen egyéni, minden ízében magyaros, kristálytisza írásművész. Lelke a népi lélekkel a leg-rokonabb, de elméje kiművelt. Akik magyar földön szívják a kultúra levegőjét — legyen az a falu, a tanya vagy az alföldi város kultúrája, avagy a Nyugat szellemétől megérintett foszforeszkáló kultúra — mindnyájan egyaránt megtalálják a maguk porcióját Móra Ferenc köteteiben. Móra, az író, tehát sokkal univerzálisabb, mint Mikszáth, ha mindjárt a humor nála is majdnem állandó kísérő zenéje az írásainak s ennyiben Mikszáth-rokon. Móra, az író, benne él és meg-eleveníti a Tömörkény világát, de több színben látja, pszichológiai ónmérője mélyebbre nyúlik. Móra, az író, ír azzal a tollal is, amelyet Gárdonyi használt, de Móra tolla plasztikusabb, sötétebb vonalakat is karcol. Móra kedélyvilága is más. Életfelfogásának alaptónusa zordonabb. Gárdonyi szárnyaival magasabban repül, Móra majd csak hogy szárnyaival is a földön jár. Gárdonyi ezért Isten rabjairól ír, Móra csak a föld rabjairól és Móránál mindjárt a rabság nehéz láncainak súlyát is érezzük, zörgését és halljuk, míg Gárdonyinál a börtönbe is besüt a nap.

Móra akkor válik, mint író, költővé, amikor az ember nem a világgal, hanem a természettel jut érintkezésbe, amikor belenéz a magyar rónába, a magyar búzaföldekre és szívja a magyar tavasz levegőjét. Humora pedig akkor édesedik meg, amikor a szűkebb családi tűzhely körül jár a tekintete, vagy amikor szeme a messzebb való életnek, a történetnek esetein akad meg. Egyébként Móra lelkének humora inkább az a keserű lé, amelyben a világ forog Móra szemében is. Olyan ez a humor, mint a szintiszta méz, ha csak egyetlen kenyérmorzsa hull is bele, mindjárt savanyú ízt, Móra humora valami keserúséget fog.

Könnyű meglelni ennek az okát Móra életkörülményeiben. Nála már a gyermek- és ifjúkort is az élet érdekességei szurkálják tele. Az élet szegénysége is Assisiban és assisi lélekben válik poézissé. Az élőt

mostohaságának pedig, amely a szegénységnél is rágósbabb fűreg az élet fáján, igen sok változata és fajtája van. Ilyen életmotívumok és életáramok hatása alatt az élethumor bizony iróniává ecetesedik vagy keserűsévá változik. Ez a só pedig nem a legjobb fűszer még akkor sem, ha jó szakács sóz vele. Nem lehet Móra Ferenc mesteri írásművészete mellett is nem érezni ezt a keserű mellékízt akkor, ha az életnek azok a magasabb formái nyúlnak be az egyéni, a tanyai élet kis kereteibe, amelyek nélkül nincs állami, nemzeti, embertársadalmi élet. Az állam, a hatóságok, a normákhoz igazodó erkölcs, a vallási intézmények fogalmához gyakran tapad olyan mellék- vagy utóíz, ami az élet realizmusában előfordul, de nem vált a magyar néplélek és világ immanens részévé. Móra a lelkének fénye helyett sokszor sötétséget vetít ki így arra a magyar világra, amelynek hivatott tollú megörökítője, lantosa, énekese akar lenni.

Itt van például legnagyobb műve, a kétkötetes regény: »Ének a búzamezőkről.« Vannak benne egészséges énekstrófák. Kétségtelenül muzsikál benne az élet, amely a természet ölen, a tanyákon, a búzamezők körül ring. Realizmusának elevensége, üdesége — végre a tanyai levegő és földszag ehhez tartozik — ritkítja párját a magyar irodalomban. Erkölcsi levegőjében is sokáig felpárádzik az a szellem, amely a föld népének annyi természetes és tiszta lelki bájt és szépséget ad. Etel alakján, akinek ura az orosz mezőkön harcol, majd mint fogoly él, rajta virágozik a magyar föld asszonyainak rózsás és levendulás lelke. Nem is az hamisítja meg a falu lelki képét, hogy a másik hadiözvegy, Piros, az orosz fogollyal állt össze, mert ez is hozzá tartozott a háborús világelet képének teljességéhez. De Móra itt is pesszimiztikusan, vagy mondjuk túlzó réalizmussal, a magyar asszonyfaj rovására állítja fel a mérleget és a falu népe vallásosságának olyan erkölcsi torzképét adja Etel és Ferenc bűnhődésében, lelki megzavarodásában, amely való-

ban nem az énekszótól, a harangszótól és a hullámzó búzamezőkről való. így válik az »Ének a búzamezőkről« regény a mezőkről szóló ditirambusos versszakok és a tanyai nép lelki rajza mellett is valami fájó, beteg sikoltássá, valami szomorúan kísérteties nótává, amely gyilkos tavak partjaira, de nem a magyar búzamezőkre való. Onnan nem ez az ének száll fel és száll tova.

Mórát itt is az élet egy kemény, több kegyetlen érintése sebezte meg, ezért vált regénye végül is az elkeseredettség és a lelki megzavarodás énekévé. Ez a kegyetlen érintés a háború volt. A háború mindenkinek fájt, vérző sebévé vált a magyar fajnak, de a háborúval szemben való egyéni állásfoglalás — amikor egy nemzetnél a háború mégis csak a kötelességteljesítés és hősiesség maximuma, — nem jogositja fel az írókat arra, hogy a háború sötét következményeinek árnyékát magára a nemzetre, a falu népére vessük rá. Pedig az irodalom maradandó, s az olyan időálló írás, mint a Móráé, ezt eredményezi. Móra Ferenc, az író, ezt nem fogja nekem elhinni s éppen ezért találkozunk irodalmi írásaiban avval a politikai keserű iróniával is, amely a sokszor emlegetett »destrukcióval« és »destrukció vádból« űz gúnyt. Pedig ez mutatja, hogy mily mélységes szakadékok tátognak még a lelkekben azok között is, akik egy parton állnak, ugyanazon partra törekednek, de az utat a másik parthoz más eszközökkel, más irányban látják, vagy keresik.

Kár, hogy Móra Ferenc irodalmi írásába beengedte a politikának ezt az igaz, hogy vékony erecskét, amelynek vize azután csakugyan egészen különbözik tától a politikai patakocskától, amely pl. Mikszáth írásaiban csörgedez. Mindezt pedig nem a politikus mondatja velem, hanem az a magyar ember, aki örömeleli, keresi abban a magyaros művészetben és a magyar föld kincseinek, lelki titkainak föltárásában, amelyben Móra Ferenc tolla oly mesterien és mélyen dolgozik.

(Literatúra, 1927 november)

MÓRA FERENC A LEGELTERJEDTEBB MAGYAR ÍRÓ A VILÁGON

BESZÉLGETÉS CZAKÓ ELEMÉR DR.

ny. h. államtitkárral

Mórától, a szépírótól, az előadás szuverén művésztől, a gondolatközlés káprázatos mágusától elválaszthatatlan Móra, a tudós és Móra, a tanító. Sőt aki igazán be akar hatolni ennek a kiváló és legmagyarabb írónknak a lelkébe, aki közvetlenül, szinte a boncoló orvos alaposágával és részletekre kiterjedő pontosságával szeretné feltárni ennek az írói léleknek legrejtettebb titkait, aki jól és csalhatatlan biztossággal akarja ismerni Móra egyéniségét, az nézze meg Móra múzeumát és Móra gyermekléleknevelő könyveit.

Móra Ferenc a szegedi múzeum igazgatója. Hozzáértők szerint ez a múzeum iskolapéldája annak, hogy kell a múzeumot úgy rendezni, hogy az ne holt gyűjtemény, unalmas, poros lomtár legyen, hanem letűnt koroknak, természetnek, kultúrának mindig vonzó, mindig érdekes nagy panoptikuma. Hogy a szegedi múzeum ilyen, arról bárki meggyőződhetik minden időben, mert Móra Ferenc nemcsak a hivatalos órákban tartja nyitva a múzeumot, amikor a legkevesebb ember nézheti meg, hanem a nap minden szakában tud rá módot adni, hogy a legkülönbözőbb foglalkozási ágak robotosai is találjanak időt rá, amikor a múzeumot megtekinthetik.

A múzeumokban a felnőtteket, vagy az iskola padjaiból rég kinőtt, de lélekben visszamaradt gyermekeket tanítja Móra; van azonban tere és eszköze az igazi gyermekek, a fogékony zsenge lelkek számára is. Nincs ma Magyarországon író, aki olyan közel tudna férkőzni a gyermekietekhez, mint Móra Ferenc,

s ennek legfényesebb bizonyítéka iskolakönyveinek, a Betűország köteteinek gyors elterjedése, irodalmi és gyakorlati sikere.

Felkerestük Czakó Elemér dr. ny. h. államtitkárt, aki mint múzeumi igazgatót is kitűnően ismeri Mórát és mint az Egyetemi nyomda főigazgatója, legközvetlenebb tanúja Móra Ferenc egyik legnagyobb írói sikerének. A legnagyobb elismerés kíséretében olyan meglepő, sőt szinte szenzációs adatokat kaptunk tőle, amelyek legszebb virágoknak, és legmaradandóbb babérágaknak kívánkoznak be Móra írói koszorújába.

— Én — mondta Czakó Elemér dr. — múzeumán keresztül tanultam megismerni Móra Ferencet. Móra múzeuma a legkitűnőbb tanító, népnevelő, szemléltető múzeum. Tanítani kellene, mint iskolapéldát lehetne odaállítani arra, hogy kell rendezni a jó múzeumot. Az ő múzeumát mindenki megérti és élvezettel szemléli; a legegyszerűbb tanyai paraszt és a miniszter, sőt az okkupáló francia tábornok is, aki annakidején el volt ragadtatva a szegedi múzeum leleményes csoportosításaitól. Móra múzeumában nyoma sincs a száraz tudós rubrikázó, skatulyázó doktrinárságának, nem néma, unalmas, poros antikvárius-bolt az ő múzeuma, hanem majd megszólal, sőt beszél, holt korszakokat, letűnt világokat elevenít meg; valósággal divinációs hatásai vannak. Hogy csak egy példáját idézzem Móra szemléltető ötleteinek és csoportosító leleményességének. A példa címe ez lehetne: A tehén és a numizmatika. Ott van a tehén és a tehén mellé sorra kirakva a tehén ára a legkülönbözőbb történelmi korokban és népeknél a megfelelő pénznemekben: sestertiusokban, régi tallérokban, forintokban, szóval a legegyszerűbb paraszt is látja, mennyiért lehetett venni egy tehenet például a rómaiaknál, vagy nálunk a tatárjárás idejében, Nagy Lajos király alatt, a mohácsi vész után, Rákóczi Ferenc korában és mindjárt megismeri az egykorú pénzeket is. Ez csak egy példa, de ilyen ötlet százával akad a szegedi múzeumban. Mórának

elég néhány tárgy; egy-egy ásatás csekély eredménye, hogy szemléltető csoportosítással egy egész letűnt világ képét rekonstruálja. Egész kis regények és novellák hosszú sorát nézhetjük az ő múzeumában. És ez tulajdonképpen mind az ő nagy írói képességének, bámulatos képzelőerejének eredménye. Itt a múzeumban láthatjuk legjobban, milyen páratlan művésze Móra Ferenc az Írásnak, azaz nem is az írásnak, hanem a gondolatközlésnek, amely nem mindig írásban történik.

Az ő múzeumát valósággal végig lehet olvasni, mint egy érdekesítő könyvet és ez mind az író, a nagyszerű előadóművész alkotása. Móra bámulatosan lueidus, tisztánlátó elme, aki azt, amit tisztán meglátott, csodálatos tisztasággal és közvetlenséggel tudja közölni és megvan az a rendkívüli adománya is, hogy bármilyen lírai szubjektivitással ír is, mindig a legszemélytelenebb és a legátfogóbb, legemberibb általánosságú tud maradni.

A kitűnő múzeuemigazgató és a gyermeklélek nevelője közt a legszorosabb kapcsolatok vannak. A gyermek az iskola padjain éli át az emberi civilizáció összes korszakait. A gyermekléleknek szintén van középkora és újabb kora és szinte önként adódott a gondolat, hogy Móra, aki a civilizációt tekintve, még a vaskorszakban élő parasztemberrel is meg tudta értetni a civilizáció fejlődését, bizonyára a legkitűnőbbben végig tudja vezetni a gyermeki lelket is fejlődésének különböző korszakain: így születtek meg a Betűország kötetei.

Czakó államtitkár ekkor elővette azt a hatalmas dossiért, amely a Betűország-ra vonatkozó levelezést tartalmazza. Vaskos folio-kötetet tehetne ki a dicséretnek, az elismerésnek, az elragadtatásnak és rajongásnak az az áradata, amit ez a dossier tartalmaz s ami a tankönyvek kapcsán tulajdonképpen mind Móra Ferenc egyéniségének, eredetiségének és nagyszerű írói képességeinek dicsérete. íme néhány szemelvény csak úgy taláalomra, kikapva a rengeteg adathalmazból.

Blaskovics, a királyi gyermekek nevelője közli: A királyi gyermekek szintén Móra könyvéből, a Betüország-ból tanulnak magyarul. Gudenus bárónő udvarhölgy, meglátta a gyermekeknél a könyvet, elkérte és néhány hónap alatt megtanult belőle magyarul. Azután elkérte a többi kötetet is, mert, mint mondotta, ezekből a kötetekből nemcsak a magyar nyelvet, hanem a magyar lelket is megismeri.

Móra Ferenc istenadta, zamatos magyar nyelven írja tankönyveit. Az a szellem, amely átfűti, bátor, hazafias, olyan, amilyennek az ideális magyar nevelés szempontjából elképzeltük, — lelkesedik egy iskolaigazgató levele.

Az egyik tanító, Böze Albert arról a leírhatatlan örömről, boldogságról, csodás meglepetésről számol be, amely szinte tündöklök a gyermekek arcáról, ha Móra könyveit forgatják. Erről a tapasztalatról különben a levelek százai számolnak be. Somogyi Béla körmendi igazgató-tanító szerint: Móra leírásai át vannak itatva lírai és epikai vonatkozásokkal, szinte beszélnek, lüktet bennük az élet, szemléletesen és kedvesen, mesélgetve tárnak elénk falut, várost, embereket, tájakat, természeti képeket és sok csodás panorámáját a nagyvilágnak. Ez mind pontosan ráillik Mórára, a népiróra is. De még fontosabb az a tapasztalat, amelyről Kaposy Károly csurgói képezdei igazgató számol be. Szerinte Móra könyvein keresztül nemcsak a gyermek szereti meg az olvasást, hanem sok-sok szegény családnak egyetlen kedves könyve és állandó olvasmánya a Betüország. Itt már Móra mint igazi népiró jelentkezik az iskolakönyvben is: óriási kisugárzó ereje van, hatása nem marad meg az iskola falai közt, hanem szétárad a szülőkön át az egész társadalomban.

De nagy nevekkal, országos jelentőségű aláírással is találkozunk az elismerő-levelek között, hogy csak Csernoch János, az elhunyt nagynevű hercegprímás, Nagy Emil, Ripka Ferenc, Wolff Károly és Rákosi Jenő elismerő sorait említsük.

A Burgenlandban Móra Ferenc Betűországja alapján készítenek németnyelvű olvasókönyveket az Egyetemi nyomda engedélye alapján.

Ebből a dossierből tudjuk meg azt is, hogy a legelterjedtebb, messze világrészeken is ismert magyar író ma Móra Ferenc. Amerikában, az Egyesült Államokban, Kanadában, a braziliai és más délamerikai magyar telepeken mindenütt ismerik és használják Móra könyvét. Nem is tekintik már ott iskolakönyvnek, mert a magyar családok egyetlen könyvévé, egyetlen, de annál kedvesebb, annál sűrűbben forgatott olvasmányává avatódott.

(Literatúra, 1927 november)

MÓRA FERENC JUBILÁRIS ÜNNEPLÉSE AZ OTTHON-KÖRBE

Az újságírók ünnepelték vasárnap este Móra Ferencet írói és újságírói működésének harmincéves fordulója alkalmából. Az Otthon-körben rendezett fényes bankett tanúbizonyságot tett arról, hogy Móra Ferenc nemcsak a publikumot hódította meg kakukfüllatú írásaival, hanem azokat is, akik hivatásuk révén legjobban tudják megkülönböztetni az igazi művészetet a kontárságtól. Az írók és az újságírók úgy tisztelegtek vasárnap este Móra Ferenc előtt, mint katonák a generális előtt.

Az ünnepi vacsora első szónoka Márkus Miksa volt. A Magyar Újságírók Egyesületének elnöke az összes újságírói intézmények nevében üdvözölte a jubiléumot. Márkus Miksa néhány meleg szóval fölvezette, hogy kicsoda Móra Ferenc a magyar újságírók szemében, majd átadta a szót az est ünnepi szónokának, Pakots József országgyűlési képviselőnek.

— Móra Ferenc harmincesztendő munkássága — mondotta Pakots — nekünk, a szellemi élet küzdőinek, de tágitva a kört, az egész magyar olvasóközönségnek, egy édeszamatú, színes szikrázású és mélyzengésű írói és újságírói egyéniség szellemképét nyújtja, míg neki a tavaszok múlását, a nyarak tüzeinek elillanását, az őszök halk levélhullását és a viharos telek orgonazugásának elszállt akkordjait jelentik, ő nekünk jó testvérünk és a mi kegyetlenül szép pályánk tündöklő szimbolikus képviselője. Őbenne kimélyültek és lágy, töretlen vonalakban alakultak ki azok a tulajdonságok, amelyek a szellemi munkásnak, az alkotó művésznek, a minden szépért és jóért lelkesedni tudó, a világot

megjavítani akaró, mindenkéért szenvedő és dolgozó, örök nyugtalansággal megvert betűvetőnek fanatikus lelkeségét adják. Mi cinikusak vagyunk, a cinizmus kemény zománca alá rejtjük bensőnk arculatát, de őbenne hiába keressük ezt a cinizmust, ez nála humoros világszemléletté vált, amelynek alján azonban fájdalmas könny csillog. A mi ahasvérusi rohanásunkkal szemben ő a szelíd bölcsesség lelki világokat járó vándorlegénye, aki a magyar földben sarjadt és a Tisza partjáról nyesett vándorbotjával búzamezőkön, tövises és virágos gyalogösvényeken és az érzések végtelen országútján bandukol előre, nézi a szálló pacsirtát és vele énekel, belevágja szelíd tekintetét a tüzes magyar napba, az alkonyt szíve rubinijával színesíti és estére szállva a magyar föld sarjuillatos ágyán belebámul az ég fekete bakacsinjába, amelyről a csillagok mindenkire egyformán szikráznak le és ő e csillagok fényével kötözi egy nyalábba az egész emberiséget. Jóság, bölcsesség, szeretet, ezek a szellemi és lelki heroldok voltak harminc vándoréven át Móra Ferenc útítársai. Most egy pillanatra betért hozzánk Móra Ferenc, kitérjük felé szívünket és megnézzük, mi van a vándorbatyujában. Tiszaparti virágok, könny csillagok és egy biblia: az ő harmincéves írói és újságírói élete.

— A cinikusok, az álmok tagadói és az érzések nincstelenjei azt mondanák rá: koldustarisznya; de mi — fejezte be beszédét az ünnepi szónok — megígézetten nézünk a vándorbatyu drága kincseire és tisztelgünk előtted. Szorítsd arany szívedhez ezt a kordustarisznyát és ha elfáradnál, hajtsd rá ezüstös fejedet, mert gazdag vagy te, a lelkek Krözusa.

Pakots József nagyhatású beszéde után a lakoma résztvevői perceken át, fölállva ünnepelték Mórát Pakots ezután átadta a jubilánsnak a magyar újságíró-intézmények díszes oklevelét, amelynek szövege a következő:

Mi, alulírottak

MÓRA FERENC

harmincéves írói jubileuma alkalmával igaz lélekkel bizonyítjuk, hogy nevezett háromévtizedes munkássága alatt a magyar szó épségének-szépségének szolgája és mestere, a magyar gondolat tiszta és bátor értelmezője, a magyar lélek megszállott hordozója, a múlt megfejtője, a jövő építője, a gyermekek álmolátója, a felnőttek tanítója, a gyengék istápolója volt és tollával minden magyar toll becsületét öregbítette.

A díszes oklevelet az újságírói intézmények hivatalos vezetői szignálták.

Ezután dr. Pálffy József, Szeged helyettes polgármestere tolmácsolta a szegediek üdvözlétét, szeretetét, ragaszkodását. Nagy tapssal fogadott beszéde után Hegedűs Lóránt a Pásztortűz című folyóirat köré csoportosult erdélyi írók megbízásából köszöntötte föl Móra Ferencet, a búzamezők énekesét. Dr. Sebestyén Károly a Kisfaludy Társaság képviselőjében, Petry Mór a Petőfi Társaság képviselőjében szólalt föl. A jelenlévők kérésére ezután Móra Ferenc állt föl, hogy megköszönje az impozánsan feléje áramló szeretetet.

— Az én sok foglalkozásom között csak egy van — így kezdett beszélni az ezüstösfejű író, miközben gyengéden simogatta az újságírók diplomáját —, csak egy van, ami után én sem teszek kérdőjelet és ez az újságírás. Nem vagyok más, csak a magyar élet riportere, riportokat írok hol a halott hunokról, hol az élő tanyaiakról, vagy, ha jobb témám nincs, a — szívemről.

Elmondotta ezután Móra Ferenc, hogyan érkezett pontosan harminc évvel ezelőtt, 1902 május elsején szegedre, ahol újságíró lett. A közönség állandó derűltége közben anekdotázott a jubiláns a vidéki új-

ságírásról, ahol Mikszáth Kálmán, Gárdonyi Géza, Pósa Lajos és Sebők Zsigmond dolgoztak. Egy, Mikszáth Kálmán íróasztala köré fonódott aranyos történet elmondása után Móra komolyra fordította a szót:

— Harminc év után sem mondhatok mást, mint azt, hogy ma is az vagyok, aminek Félegyházán a Daru uccában egy szomszédunk megtett. Hathónapos újságíró voltam, akkor jelent meg az első könyvem, büszkén vittem haza az édesanyámnak s egy szomszédunk azt mondta: »Ejnye, Fercsikém, magából is írnok lett?« A szomszédnak igaza van: írnok lettem, a fajtám Írnoka. Nem szereztem mást a harminc év alatt, mint a mai estét és ezt az oklevelet, de mert ezt megszereztem, nagyon gazdagnak és boldognak érzem magam.

Sorra köszönetet mondott ezután Móra azoknak, akik őt üdvözölték. »Köszönöm Szegednek, hogy engem fiául fogadott — mondotta —, köszönöm Hódmezővásárhely, Kecskemét, Debrecen, Balatontapolca üdvözlését. A Magyar Hírlapot nem akarom külön megölelni, nem illik az ölekezés sok ember előtt azoknak, akik annyira összetartoznak.«

Beszéde végével Móra szétnézett az Otthon dísztermében és könnyes mosollyal, ezt mondta:

— Azt kívánom minden magyar újságírónak, hogy működése harmincéves jubileumán olyan boldog nagyapa legyen, mint én. Szünni nem akaró tapssal köszönték meg a jelenlévők Móra Ferenc szavait. A bankett résztvevői ezután még sokáig maradtak együtt, hogy egyenként kezet szoríthassanak a jubilánssal.

(Magyar Hírlap, 1932 május 3)